ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ 2

ԱՌԱՆՑ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ, ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱԳԱՅ ՈՒՆԵՆԱԼ 2

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ 4

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑՈՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՇՈՒԵՑՑԱՐԻԱՑՈՒՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է 4

ԿԻՊՐԱՀԱՅ 6

ԿԱՐԵՒՈՐ ՔԱՅԼ ՄԸ ԿԻՊՐԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ԳԾՈՎ 6

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ Ս. ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 8

ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍ 9

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ 10

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ Է 10

«ՅԼԱՄԱՐՏԻԿ»ՆԵՐՈՒ ՄՆԱՄԷՋ ԵՒ ԱՆՏԱՌԱԲԱՐՈՅ ՊԱՅՔԱՐԸ 13

ՈՐՈ՞ՒՆ «ՀԱՅԻՆ ԻՒՂ ԿԸ ՔՍԷ» 13

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ ՆՇՈՒԵՑԱԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ 16

ԲՌՆԻ ՀԱՅԱԹԱՓՈՒՄԸ ԲՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՐԱԿԻԱ ՈՒ ԱՐՑԱԽ 19

ՏԵՍԱԿԷՏ 22

ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՒ ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԱՊԱԳԱՆ ՉԻՐԱԿԱՆԱՆԱՐ՝ «ՃԱՄՊՐՈՒԿԻ ԵՒ ԱՆԹԱՑՈՒՊ»Ի ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ 22

ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԿԵԱ՞ՆՔ, ԹԷ՞ ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ 25

ԵՐԲ ՄԱՐԴԸ ԿՐ ՀԵՌԱՆԱՅ ՄԱՐԴԷՆ… 28

ԱՒ-Ի ԴԱՐԱՁՐՋԱՆԻՆ՝ ՄԵՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԱՂԱՆԵՐՈՒ ԵՒ ՋՈՋԵՐՈՒ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ 30

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ. ԱՇԽԱՐՀԱՏԱՐԱԾ ՀԱՅԵՐ՝ ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻԱՍԻՆ 34

ԳՐԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ 38

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ՝ ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ 38

ԱՐԺԷՔ ԵՒ ԱՂՄՈՒԿ 42

ՄՇՏԱՊԷՍ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՄԵԾԱՐԵՆՑԸ 43

ՍՈՒՐՃԻ ԳԱՒԱԹԸ ԵՒ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԷՐԵՐԸ 46

ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ 48

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ 50

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՌԱՆՑ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ, ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԱՊԱԳԱՅ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Կրնամ համաձայն չըլլալ կարծիքիդ, բայց կեանքիս գնով պիտի պաշտպանեմ քու արտայայտելու իրաւունքդ» ՎՈԼԹԷՐ

Սփիւռք-Հայրենիք կապերու զարգացման, սերտացման խնդիրները այժմէական եւ հրատապ են բոլոր ժամանակներուն համար ալ, բայց մասնաւորապէս՝ աշխարհաքաղաքական ներկայ ծանր պայմաններուն ներքոյ, ուր յաճախակի դարձած են ատրպէյճանական հակահայկական, հակահայաստանեան ոտնձգութիւնները, ուղղակի թէ անուղղակի սպառնալիքները, որոնց ետին միշտ ալ առկայ է թուրանական ծրագիրը՝ «Առանց հայերու Հայաստան» ունենալու թուրք-ատրպէյճանական վաղեմի ու մշտապէս այժմէական գերնպատակը:

Այս բոլորը կը խօսին Հայաստան-Սփիւռք անյետաձգելի միասնութեան հրամայականին մասին, Հայաստան-Սփիւռք կապերու առաւելագոյն սերտացման եւ արդիւնաւորման անհրաժեշտութեան մասին..: Համայն հայութեան ուժերու եւ կարելիութեանց զօրաշարժի հրամայականին մասին...

Այս բոլորին նախապայմանը ազնիւ, քաղաքակիրթ երկխօսութեան մշակոյթ ստեղծելն է Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Սփիւռքահայութեան միջեւ, բոլոր մակարդակներու վրայ ալ: Մենք դեռ պիտի սորվինք վերջապէս ՉԻՐԱՐ ԼՍԵԼ, հոգ չէ թէ յաճախ համաձայն չըլլանք ըսուածին կամ խօսուածին...Բնաւ պարտադիր չէ համաձայն ըլլալ տեսակէտ մը յայտնողին հետ: Բայց քաղաքակիրթ, ժողովրդավարական պահուածքը կ'ենթադրէ անպայմանօրէն ԼՍԵԼ դիմացինին խօսքը, ապա հակադարձել քաղաքակիրթ եղանակով համաձայնութիւնդ կամ չհամաձայնութիւնդ, հիմնաւորելով խօսքդ տրամաբանութեան, ողջամտութեան եւ փաստացի տուեալներու հիման վրայ: Իսկ երբ մարդիկ, մանաւանդ պետական-քաղաքական մարդիկ, չեն կրնար լսել զիրար եւ խօսքը կը վերածեն ցեխարձակումի, հայհոյանքի, ծեծկռտուքի, յայնժամ մենք մեզ կը գտնենք երկու թշնամի բանակներու մէջ, որոնք միայն կռուիլ գիտեն, զիրար լսելու ատակ չեն, ո՞ւր մնաց թէ իրարմէ սորվին, զիրար հանդուրժեն, եւ քայլ առ քայլ հասարակաց եզրեր գտնեն իրարհասկացողութեան եւ համագործակցութեան: Այսինքն՝ գտնեն այն ՀԱՍԱՐԱԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐԸ ազգի ու հայրենիքի յարատեւման ու յառաջընթացին:

Սա կը վերաբերի թէ՛ սփիւռքահայ կեանքին, թէ՛ ալ Հաաստանի Հանրապետութեան հայութեան կեանքին ընդհանրապէս:

Ընթացիկ Նոյեմբեր ամսուան 5-8 օրերուն, Երեւանի մէջ կայացած Համաշխարհային Հայկական Գ. Գագաթաժողովի կամ Վեհաժողովի շրջագիծէն ներս, մենք ականատեսն ու ականջալուրը դարձանք այն բազմաձայն երկխօսութեան, ուր տարբեր հիմնաւորուած տեսակէտներ փոխանակուեցան, համախմբելու համար մեր աշխարհատարած ներուժը յանուն հայոց Հանրապետութեան ուժեղացման, համագործակցութեան նոր

նախաձեռնութիւններու եւ ծրագիրներու մշակման, ընդգծելով Հայաստան-Սփիւռք գործակցութեան նոր հեռանկարներու ձեւաւորման կարեւորութիւնը: Ընդհանուր մթնոլորտը այնքան դրական էր, երկխօսութիւնները կամ բազմախօսութիւնները այնքան քաղաքակիրթ ու ազնիւ էին, որ համերաշխութեան ոգի մը կը տիրէր ընդհանրապէս: Ոգի՝ որ կը տարածուէր շուրջ հազար հոգի հաշուող բոլոր մասնակիցներուն հոգիներէն ներս...

Կ'ապրինք մեր պատմութեան իսկապէս դժուար, խառնաշփոթ ու յարափոփոխ ժամանակներէն մէկը: Եւ կը թուի թէ այս դժուարին ժամանակներուն, նոյնքան դժուարին ու բարդ է ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ վառ պահել, բայց ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆ է, որովհետեւ առանց անոր՝ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը կղզիանայ ինքն իր պատեանին մէջ, փոխանակ միասնաբար լուծումներ փնտռելու՝ դուրս գալու համար ճգնաժամէն եւ նոր յառաջընթաց մը փայփայել...

Ազգովին կը գտնուինք մեր ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՈՅԺԸ վերակերտելու անհրաժեշտութեան առջեւ: Հայ քաղաքական միտքը համադրելու խոր պատասխանատուութեան առջեւ: Մեր վերջին ամրոցը՝ մի բուռ մնացած, սրտաչափ ու սրտի պէս թանկ հայրենիքը անառիկ ու պաշտպանուած պահելու գերագոյն եւ սրբազան մարտահրաւէրին դէմ յանդիման:

Միշտ կը խօսինք ազատ երկիր ունենալու մասին, իսկ ազատ երկիր ունենալու համար, ազատ միտք ունենալը պարտադիր է...ինչ որ կ'ենթադրէ ազատ, քաղաքակիրթ բանավէճ, առանց որեւէ հայհոյախօսութեան, զազրախօսութեան, ցեխարձակումի...ինչ որ տեսանք դեռ վերջերս ՀՀ Ազգային Ժողովի նիստերու դահլիճին մէջ ցաւալիօրէն...Ազատ միտքը կ'ենթադրէ բաց միտք, քննական-քննադատական անաչառ մտածողութիւն, լայնախոհութիւն, յարգանք մէկս միւսին նկատմամբ եւ նման բաներ, որոնք ընդհանրապէս հազուագիւտ են հայ կեանքէն, ուր շատ անգամ տարակարծիք ըլլալը կը մեկնաբանուի որպէս թշնամական կեցուածք..: Առանց քաղաքական ՈՐԱԿԵԱԼ մշակոյթի, կարելի չէ ազատ, արդար, ժողովրդավար հզօր երկիր ու պետութիւն ստեղծել որոշապէս: Երկրի կայունութիւնը եւ ներքին ամրութիւնը կը ստեղծուին համերաշխութեամբ, զիրար լսելու, զիրար յարգելու մշակոյթի հետեւողական եւ անսայթաք կիրառմամբ:

Գագաթաժողովի բոլոր քննարկումներն ու հանդիպումները վստահաբար պիտի դառնան խթան ու գրգիռ Հայաստան-Սփիւռք նոր մտածողութեան ձեւաւորման յօգուտ Հայաստանի Հանրապետութեան հզօրացման եւ Սփիւռքի վերակազմակերպման կարեւոր ու հրատապ հարցին: Մենք պիտի հասկնանք վերջապէս որ պետութիւնը համայնք չէ, կուսակցութիւն կամ որեւէ այլ կառոյց չէ: Պիտի ըմբռնենք որ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ հասկացողութիւնը ամբողջովին կը տարբերի ՀԱՄԱՅՆՔ կամ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ հասկացողութենէն եւ մեր թեզերը պիտի կառուցենք այս հիման վրայ:

Այսօր այս հրամայականը օդի, ջուրի, հացի նման անհրաժեշտ է մեր ժողովուրդին ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի:

Նման բազմաձայն ու քաղաքակիրթ երկխօսութեամբ կամ բազմախօսութեամբ եւ անկէ բխող համագործակցութեամբ կրնայ ձեւաւորուիլ մեր ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՒ ՀՁՕՐԱՑՄԱՆ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ, որ կրնայ մեզ ուղղորդել յաղթահարելու ամէն դժուարութիւն ու խոչընդոտ. ինքնակազմակերպուիլ վերջապէս եւ յառաջդիմութեան նոր թռիչքներ արձանագրել մեր Հանրապետութեան ու մեր ազգին համար:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑՈՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՇՈՒԷՅՑԱՐԻԱՅՈՒՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է

12/11/2026

Միացիր մեզ Տելեգրամում

Step1.am-ի զրուցակիցն է Շուէյցարիայի հայկական և հայամէտ ընկերակցութիւնների խորհրդի նախագահ **Սարգիս Շահինեանը:**

-Պարոն Շահինեան, Շուէյցարիայի խորհրդարանի երկու պալատների կողմից Արցախի հարցով խաղաղութեան համաժողով կազմակերպելու մասին բանաձեւի ընդունումից յետոյ մինչ օրս համաժողովը չի կազմակերպուել: Վերջերս շուէյցարացի 18 պատգամաւորներ բաց նամակ էին յղել երկրի նախագահին և կառավարութեանը՝ խիստ քննադատելով անգործութիւնը և սահմանուած մէկամսեայ ժամկէտի խախտումը: Նաեւ շուէյցարիացի պատգամաւորները կոչ են անում, որ կառավարութիւնը գոնէ նախնական քննարկումներ սկսի Արցախի ներկայացուցիչների հետ: Ի՞նչ գործընթացներ են տեղի ունենում:

-Պատգամաւորների ցանկութիւնն այն էր, որ Շուէյցարիայի արտաքին գործերի նախարարութիւնը պատրաստակամութիւն ցուցաբերէր՝ ընդհանրապէս լսելու Արցախի նեկայացուցիչներին: Երկու նամակ կայ, մէկն ուղղուած էր Շուէյցարիայի նախագահին, երկրորդ նամակն ուղղուած է արտաքին գործերի նախարարին՝ Իգնացիօ Կասիսին: Դրա մասին ես յետոյ աւելի մանրամասն կը խօսեմ, որովհետեւ մենք պատրաստւում ենք մամուլի ասուլիս կազմակերպել ԵԱՀԿ գագաթնաժողովի շրջանակներում, որը տեղի կ'ունենայ Լուգանոյում, դեկտեմբերի 3-ին և 4-ին:

Շատ պարզ է, թէ ինչու է արցախցիների դերը կարեւորւում, որովհետև նրանք այս խնդրում ընդգկուած կողմ են: Մենք չենք խօսում այլոց մասին, մենք խօսում ենք այդ ժողովրդի մասին, որը 2022-ի դեկտեմբերից բլոկադայի ենթարկուեց, իսկ 2023-ին բռնի վտարուեց: Զարմանալի չէ այն, որ արցախցիները ներգրաւուեն գործընթացում: Շուէյցարիան, թէ պաղեստինցիների, թէ Կոսովոյի դէպքում պատրաստակամութիւն ցուցաբերեց, որ չճանաչուած պետութիւնների ներկայացուցիչները կարող են ընդգրկուել խօսակցութիւնների մէջ միւս կողմի հետ, որը պետականութիւն ունի՝ կամ Իսրայէլի, կամ Կոլումբիայի, կամ Սերբիայի: Սերբիայի դէպքում,

իհարկէ, խնդիրը լրիւ այլ էր, որովհետև Սերբիան ենթարկուեց ռմբակոծութեան: Եւ ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան խորհրդի կողմից ընդունուած որոշումներ կան: Իսկ Ղարաբաղի օգտին Անվտանգութեան խորհրդի կողմից որոշումներ չկան: Սա պէտք է յիշենք:

-Ինչո՞ւ Շուէյցարիայի կառավարութիւնը չի կազմակերպում Արցախի հարցով համաժողովը, ի՞նչ խոչընդոտող գործօններ կան:

-Երկու պատճառ կայ: Մէկն այն է, որ ասում են՝ Շուէյցարիան միմիայն ճանաչուած պետութիւնների հետ է նստում ու խօսում: Դա դատարկ խօսք է, որովհետև այդպէս չէ: Իսկ իրական պատճառն այն է, որ Շուէյցարիան շատ մեծ հետաքրքրութիւն ունի Ադրեջանի նաւթի և գազի նկատմամբ: Եւ Շուէյցարիան միակը չէ, Շուէյցարիան գտնւում է ԵՄ ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ: Նաև Ուրսուլա ֆոն դեր Լայենի կողմից մի քանի անգամ ընդգծուեց, որ գազի խնդիրը շատ կարևոր է: Երբ 37 միլիարդի տարեկան շրջանառութիւն ես ստանում, դրա համեմատ տուրք ես ստանում, սա Շուէյցարիայի համար շատ կարևոր է:

Մի մոռացեք, որ SOCAR-ը միմիայն գազով և նաւթով չի զբաղւում, շատ աւելի լայն գործունէութեամբ է զբաղւում՝ կարեւորագոյն և հազուադէպ մետաղների առեւտուր է անում Ժնեւի միջոցով և այլն: Այսինքն՝ այդ տեսակ կարեւոր առեւտրային էլեմենտ կայ հողի վրայ, և Շուէյցարիայի համար շահաւէտ է, որ այդ գործունէութիւնը պահպանուի և շարունակուի: Այսինքն՝ մենք հակակշիռ ուժ չունենք՝ բացի մարդկային իրաւունքների պաշտպանութիւնը:

-Իսկ Հայաստանի իշխանութեան դիրքորոշումը ո՞նց էք գնահատում այս հարցում, որովհետև նախորդ տարի Շուէյցարիայի արտգործնախարարն ասաց, որ նաև Հայաստանի իշխանութիւնը չի ցանկացել, որպէսզի այդ համաժողովը կազմակերպուի:

-Հենց դա է խնդիրը: Եւ եթէ դուք արտաքին գործերի նախարարութեան պատասխանը կարդաք, հենց դա է ասում: Այսինքն՝ ոչ միայն Ադրբեջանն է դէմ, այլ Հայաստանի վարչախումբն էլ է դէմ: Ես գնահատում եմ, որ սա ոչ հայ ժողովրդի շահերից բխող դիրքորոշում է, ոչ էլ Հայաստանի ու Ղարաբաղի: Ղարաբաղի համար պարզ է, թէ ինչու ոչ, այսինքն՝ մենք կարեւորագոյն հայաբնակ տարածք ենք կորցրել և Նախիջեւանի ճակատագրին ենթարկել: Այս վարչախումբը, այս տրամաբանութիւնն առաջ տանելը չի նպաստում մեր դիւանագիտական ջիղը ցուցաբերելուն:

Այս ամէնը միմեանց հետ կապուած է կարմիր թելով. այսինքն՝ այն, ինչ դուք հարցրիք, այն, ինչ Ադրբեջանը անում է՝ ներխուժելով հայկական տարածքներ, ուժեղացնելով իր դիրքերը, մարդիկ ուղարկելով, դիվերսիոն գործողութիւններ սարքելով և այլն: Այսինքն՝ մենք պետք է լրիւ ուրիշ քաղաքականութիւն որդեգրենք՝ ոչ թէ ի նպաստ պատերազմի, այլ ի նպաստ հաշտութեան, բայց հաշտութիւնը պէտք է ունենայ իրական և իրաւաբանական հիմք, ոչ թէ այն հիմքը, որ դիմացինը

մեզ պարտադրում է: Այստեղ լրիւ ասիմետրիկ կացութեան մէջ ենք գտնւում, ինչը բանակցութեան մէջ միմիայն և միմիայն պարտութեան է տանում:

-Այսինքն՝ Շուէյցարիայում դեռ աշխատանքը շարունակւո՞ւմ է՝ նաեւ հայ համայնքի կողմից, որպէսզի արցախցիների ու Արցախի հարցն օրակարգում լինեն:

– Այդ աշխատանքը տարւում է ոչ միայն հայկական համայնքի կողմից, այլ նաև ոչ կառավարական կազմակերպութիւնների կողմից, որոնք հետաքրքրուած են այս գործը պահպանելով: Օրինակ՝ այդ մամուլի ասուլիսը, ինչի մասին նշեցի, որը տեղի է ունենալու դեկտեմբերի 3-ին, կազմակերպուել է «Քրիստոնէական միջազգային համերաշխութիւն» ոչ կառավարական կազմակերպութեան կողմից, «Շուէյցարիա-Հայաստան» ընկերակցութեան և Շուէյցարիայի հայկական և հայամէտ ընկերակցութիւնների խորհրդի կողմից, որի նախագահը ես եմ դեռ մինչև դեկտեմբերը: Այսինքն՝ մենք պէտք է յիշենք, որ այս ամէնը հետեւողականութիւն ունի:

Մեր խորհրդի ծրագիր-կանոնագրի մէջ նշված է, որ Արցախի ժողովրդի իրաւունքները պէտք է պաշտպանուեն: Եւ մի տկար ժողովրդի իրաւունքները պաշտպանելը հեշտ բան չէ, մանաւանդ երբ դիմացինն այդքան տիտանական ուժ ունի և այդքան հսկայական թէ ռազմական, թէ նիւթական, թէ դիւանագիտական ուժ է ցուցադրում, այդ տեսակ համախոհներ ունի, որոնք մենք չունենք: Հիմա ինչո՞ւ չունենք՝ դա այլ պատմութիւն է, բայց իրականութիւնն այն է, որ մենք չունենք, մենք մենակ ենք:

Ռոզա Յովհաննիսեան

ԿԻՊՐԱՀԱՅ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՔԱՅԼ ՄԸ ԿԻՊՐԱՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՊՆԴՄԱՆ ԳԾՈՎ

Ուրբաթ, 6 Նոյեմբեր 2026-ին, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ընդհանուր Քարտուղարի Կիպրական հարցի անձնական բանագնաց Մարիա Անխելա Հոլկին հանդիպում մը ունեցաւ Հայ Համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ Վարդգէս Մահտեսեանի հետ: Հանդիպման ընթացքին, Պրն. Մահտեսեան շեշտեց Կիպրահայ համայնքի իրաւունքներուն, ինքնութեան, կրօնական ազատութեան եւ շահերուն պաշտպանութեան կարեւորութիւնը՝ Կիպրոսի հիմնահարցին համապարփակ լուծման ուղղութեամբ տարուող շարունակական ջանքերուն ծիրէն ներս:

Մասնաւորաբար, Պրն. Մահտեսեան վեր առաւ Կիպրահայ Համայնքը Ազգային Փոքրամասնութիւն ճանչնալու հարցը (փոխանակ Կրօնական Խմակցութեան), համապատասխան Եւրոպական չափանիշներուն: Ան նաեւ անդրադարձաւ կրօնական իրաւունքներու անարգել կիրարկումը ապահովելու անհրաժեշտութեան՝ Նիկոսիոյ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ, Փամակուստայի Կանչուոր եկեղեցւոյ եւ Հալեւկայի Սուրբ Մակար վանքին մէջ (Մակարավանք), առանց ամէն անգամ յատուկ արտօնութիւններ ձեռք ձգելու անհրաժեշտութեան կամ ուխտաւորներու, հոգեւորականներու եւ կրօնական առարկաներու փոխադրութեան նկատմամբ կամայական սահմանափակումներ պարտադրելու:

Միաժամանակ, ան ընդգծեց Հայկական եկեղեցիներէ եւ վանքերէ հեռացուած կրօնական մասունքներու, սրբապատկերներու եւ տապանաքարերու վերադարձման անհրաժեշտութիւնը, ինչպէս նաեւ ապագայ Դաշնակցային Կիպրոսի Հանրապետութեան մէջ Կիպրահայ Համայնքի արդար ներկայացուցչութիւնն ու իրական մասնակցութիւնը ապահովելու կարեւորութիւնը: Աւելին, ան անդրադարձաւ համայնքին սեփականութեան իրաւունքներուն եւ պահանջներուն պաշտպանութեան անհրաժեշտութեան, ներառեալ համայնքային կազմակերպութիւններուն եւ կրօնական հաստատութիւններուն պատկանող այն կալուածներուն, որոնք բռնագրաւուած, գրաւուած կամ գործածուած են: Պրն. Մահտեսեան շեշտեց, որ համապատասխան վերադարձ կամ փոխհատուցում պէտք է նկատի առնուի համապարփակ լուծման մը հասնելու նպատակով տարուող բանակցութիւններուն ծիրէն ներս: Վերջապէս, ան ընդգծեց 1960-ի Սահմանադրութեամբ նախատեսուած համայնքին սահմանադրական իրաւունքներուն եւ կարգավիճակին պահպանման ու երաշխաւորման կարեւորութիւնը, ներառեալ՝ Հայ համայնքի ներկայացուցիչին՝ Հանրապետութեան Ներկայացուցիչներու Տան մէջ սահմանադրութեամբ հաստատուած կարգավիճակն ու հանգամանքային դերը:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ Ս. ՄԱԿԱՐԱՅ ՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիպրոսի Ազգային Առաջնորդարանը կ'ողջունէ ՄԱԿ-ի Բարի Ծառայութիւններու Առաքելութեան յայտարարութիւնը, ըստ որուն՝ Կիպրոսի երկու ղեկավարները համաձայնած են Մշակութային Ժառանգութեան Երկհամայնքային Արհեստագիտական Յանձնախումբին միջոցով ձեռնարկել պատմական Սուրբ Մակար վանքի վերականգնման աշխատանքներուն:

Մեր երախտագիտութիւնը կը յայտնենք երկու ղեկավարներուն, ՄԱԿ-ի Ընդհանուր Քարտուղարի անձնական պատուիրակ՝ տիկին Մարիա Անխելա Օլկինին, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներդրումը ունեցան այս դրական զարգացումին իրականացման մէջ: Կիպրոսի հայ համայնքին համար այս համաձայնութիւնը քաջալերական քայլ մըն է՝ տարիներու մտահոգութիւններն ու կոչերը գործնական քայլերու վերածելու ուղղութեամբ:

Կը յուսանք համագործակցիլ բոլոր շահագրգիռ կողմերուն հետ՝ յառաջ մղելու համար վանքի վերականգնման ծրագիրը, ինչպէս նաեւ մշակելու ապագայի համար գործնական կարգաւորումներ, որոնք պիտի ապահովեն ուխտաւորներու եւ այցելուներու անվտանգ մուտքը եւ վանքի պաշտպանութիւնը վանտալիզմէ՝ լիովին յարգելով անոր սրբազան եւ հոգեւոր բնոյթը:

ՇՆՈՐՀԱՒԱՆԴԷՍ

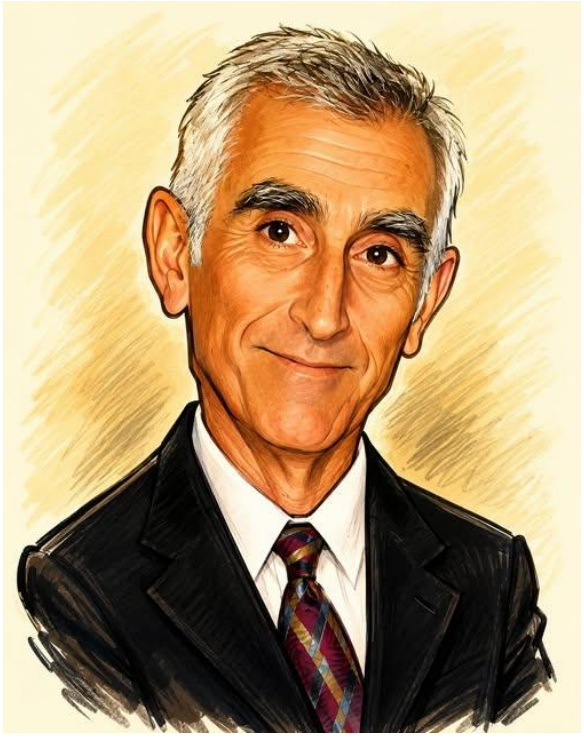

Նախաձեռնութեամբ Աշճեան ընտանիքին, Ուրբաթ 27 Նոյեմբեր 2026, կ.ե. ժամը 7:00-ին, Նարեկ Հայկական վարժարաններու Նիկոսիոյ հանդիսասրահին մէջ, տեղի պիտի ունենայ Շնորհահանդէսը՝ **ՏՈՔԹ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ Լ. ԱՇՃԵԱՆ** հատորին, ուր արխիւային նիւթերու հիման վրայ ներկայացուած է կեանքն ու վաստակը՝ Տոքթ. Անդրանիկ Աշճեանի, որ երկար տարիներ ծառայած է կիպրահայ գաղութին, որպէս անոր Պետական Ներկայացուցիչը: Հատորին խմբագիրն է Պրն. Եղիա Գայայեան:

Շնորհահանդէսը պիտի կատարուի հայերէն եւ յունարէն լեզուներով: Գիրքը պիտի ներկայացնէ Ճօրճ Արապաթլեան: Ձեռնարկին ընթացքին խօսք պիտի առնեն հատորի խմբագիր՝ Եղիա Գայեայեան, յունարէն բաժնի համադրող Կատերինա Ստեֆանու, Գերշ. Տ. Վարուժան Արք. Հերկելեան եւ Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախագահին ներկայացուցիչը: Յայտագրին մաս պիտի կազմէ նաեւ գեղարուեստական բաժին մը, որուն պիտի յաջորդէ հիւրասիրութիւն:

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՈՉԸՆԴՈՏՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ՝ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ Է

Հայաստանի ապագային մասին կազմակերպուած հաւաքներու, խորհրդաժողովներու, քննարկումներու եւ տարբեր հանդիպումներու ընթացքին յաճախ կը լսենք նոյն մտահոգութիւններն ու առաջարկները: Կ’ըսենք, թէ Հայաստանի բանակը պէտք է զօրացուի, տնտեսութիւնը՝ բազմակողմանի զարգանայ, գիտութիւնն ու կրթութիւնը՝ արդիականացուին, արդիւնաբերութիւնը՝ զարգանայ, նորարարութիւնը՝ խրախուսուի, իսկ երկիրը՝ դառնայ աւելի ինքնաբաւ, ապահով եւ մրցունակ: Այս բոլորը կարեւոր եւ անհրաժեշտ նպատակներ են: Գրեթէ ամէն մարդ համաձայն է: Սակայն երբ քննարկումը կը հասնի ամենակարեւոր հարցերուն՝ ինչպէ՞ս պիտի իրականացնենք այդ նպատակները, ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը, ի՞նչ միջոցներով, ի՞նչ յաջորդականութեամբ եւ ինչպէ՞ս պիտի չափենք արդիւնքները, յաճախ կը տիրեն լռութիւն, ընդհանուր արտայայտութիւններ կամ պատասխանատուութիւնը ուրիշին փոխանցելու փորձեր: Այս երեւոյթը ցոյց կուտայ Հայաստանի զարգացման գործընթացին մէջ աւելի խորքային խնդիր մը՝ ռազմավարական մտածողութիւնը գործնական քայլերու եւ չափելի արդիւնքներու վերածելու անկարողութիւնը կամ անբաւարար կարողութիւնը:

Երկրի մը զարգացումը չի կրնար հիմնուիլ միայն լաւ ցանկութիւններու, հայրենասիրական ճառերու կամ ընդհանուր յայտարարութիւններու վրայ: «Պէտք է զօրացնել բանակը» ըսելը նպատակ մըն է, բայց ծրագիր չէ: Իսկապէս ի՞նչ կը նշանակէ բանակի զօրացումը: ի՞նչ տեսակի պաշտպանական կարողութիւններու կարիք ունի Հայաստանը, ո՞ր զինատեսակները, տեխնոլոգիաները եւ պաշտպանական համակարգերը պէտք է զարգացուին կամ ձեռք բերուին, ի՞նչ դեր կրնան ունենալ տեղական գիտական հաստատութիւններն ու արդիւնաբերութիւնը, ինչպէ՞ս կարելի է ստեղծել սեփական պաշտպանական տեխնոլոգիաներու մշակման եւ արտադրութեան կարողութիւն, որքա՞ն պիտի արժեն այդ ծրագիրները, եւ ո՞վ պիտի ապահովէ անհրաժեշտ ֆինանսաւորումը: Նոյն տրամաբանութիւնը կը վերաբերի տնտեսութեան բազմակողմանի զարգացման: Յաճախ կը լսենք, թէ Հայաստանը պէտք է դուրս գայ հանքային նիւթերու եւ սահմանափակ ոլորտներու վրայ հիմնուած տնտեսութեան շրջանակէն: Բայց ո՞ր ոլորտները պէտք է առաջնահերթութիւն ստանան: Ինչպէ՞ս կարելի է զարգացնել բարձր արհեստագիտութիւնը, կիսահաղորդիչները, արհեստական բանականութիւնը, կենսատեխնոլոգիան, ճշգրիտ ճարտարագիտութիւնը, դեղագործութիւնը եւ ժամանակակից արտադրութիւնը: Ին՞չ անհրաժեշտ ներդրումներ, մասնագէտներ, ենթակառոյցներ եւ միջազգային գործընկերութիւններ պէտք են: Առանց այս հարցերուն պատասխանելու եւ

պատշաճ ծրագրաւորումի՝ բազմակողմանի տնտեսական զարգացումը կը մնայ ցանկութիւն, այլ ոչ ռազմավարութիւն:

Յաճախ կը շփոթենք նպատակ մը սահմանելը զայն իրականացնելու ծրագիր ունենալուն հետ: Ռազմավարութիւն մը պէտք է ներառէ ոչ միայն այն, թէ ուր կ'ուզենք հասնիլ, այլ նաեւ՝ ինչպէ՛ս, ի՛նչ միջոցներով, ի՛նչ ժամանակի ընթացքին եւ ի՛նչ ու որուն պատասխանատուութիւններով: Երկիրը չի կրնար երկարաժամկէտ զարգացում ապահովել, եթէ իր առաջնահերթութիւնները յաճախ կը փոխուին՝ առանց նախորդ ծրագիրներուն արդիւնքները գնահատելու: Երբ պատասխանատուութիւն ստանցնողը յստակ չէ, գործը կը մնայ բոլորին եւ կամ ոչ ոքի պատասխանատուութեան ներքեւ:

Մանաւանդ բարդ խնդիրներու լուծումը կը պահանջէ համապատասխան մասնագէտներու մասնակցութիւն: Բանակի արդիականացումը, տնտեսական քաղաքականութիւնը, գիտական հետազօտութիւնը կամ արհեստագիտական արդիւնաբերութիւնը չեն կրնար զարգանալ միայն վարչական կամ քաղաքական որոշումներով: Անհրաժեշտ է ներգրաւել կարող ճարտարագէտներ, պիտանի գիտնականներ, տնտեսագէտներ, ձեռնարկատէրեր, ֆինանսական մասնագէտներ եւ միջազգային փորձ ունեցող անձեր: Սակայն անոնց մասնակցութիւնը պէտք է ըլլայ իրական եւ նպատակային, ոչ թէ պարզ խորհրդանշական ներկայութիւն մը: Շատ մը կարեւոր ազգային ծրագիրներու արդիւնքները անմիջապէս տեսանելի չեն երբեմն: Գիտական լաբորատորիա մը, նոր արտադրական կարողութիւն մը կամ մասնագիտական կրթութեան համակարգ մը ստեղծելը տարիներու հետեւողական աշխատանք կը պահանջէ: Երբ առաջնահերթութիւնը կը տրուի արագ եւ անմիջական արդիւնքներ ցուցադրելու, երկարաժամկէտ ներդրումները կրնան երկրորդական դառնալ: Պետական հաստատութիւններու, համալսարաններու, մասնաւոր հատուածի եւ Սփիւռքի միջեւ արդիւնաւէտ համագործակցութիւնը, այո անհրաժեշտ է: Սակայն երբ իւրաքանչիւր կողմ կը գործէ իր առանձին շրջանակին մէջ, գիտելիքը, նիւթական միջոցները եւ մարդկային ներուժը չեն համախմբուիր ընդհանուր նպատակի շուրջ:

Երբ քննարկումները չեն վերածուիր գործնական ծրագիրներու, հետեւանքները աստիճանաբար կը դառնան աւելի լուրջ: Առաջին հերթին, ժամանակ կը կորսուի: Հայաստանի նման երկրի մը համար ժամանակը ռազմավարական արժէք ունի: Տարածաշրջանային զարգացումները, անվտանգային մարտահրաւէրները եւ միջազգային մրցակցութիւնը չեն սպասեր, մինչ մենք կը շարունակենք նոյն հարցերը քննարկել: Երկրորդ՝ կը վատնուին սահմանափակ միջոցները: Երբ ծրագիրներու առաջնահերթութիւնները եւ ակնկալուած արդիւնքները յստակ չեն, ֆինանսաւորումը կրնայ բաժնուիլ բազմաթիւ նախաձեռնութիւններու միջեւ՝ առանց անհրաժեշտ կեդրոնացման եւ շարունակականութեան: Երրորդ՝ կը հիասթափուին մասնագէտներն ու նախաձեռնող մարդիկ: Երբ գիտնականներ, ճարտարագէտներ, գործարարներ կամ Սփիւռքի մասնագէտներ իրենց փորձառութիւնը կ'առաջարկեն, բայց չեն տեսներ իրական գործակցութիւն կամ յստակ յանձնառութիւն, անոնց խանդավառութիւնը աստիճանաբար կը նուազի: Չորրորդ՝ կը տուժէ հանրութեան վստահութիւնը՝ երբ տարիներ շարունակ կը լսուին նոյն խոստումներն ու յայտարարութիւնները, առանց շօշափելի արդիւնքներու, մարդիկ կը սկսին կասկածիլ ընդհանրապէս փոփոխութեան կարելիութեան վրայ: Ամենէն մտահոգիչը այն է, որ երկիրը կրնայ ունենալ անհրաժեշտ գիտական, մարդկային եւ ֆինանսական ներուժի զգալի մասը, բայց չկարենալ զայն վերածել իրական ազգային կարողութեան:

Հայաստանի զարգացման հետ կապուած հարցին նկատմամբ պէտք չէ անտեսել Սփիւռքի դերը: Սակայն Սփիւռքի մասնակցութիւնը պէտք չէ սահմանափակուի միայն նուիրատուութիւններով կամ առանձին ծրագիրներու ֆինանսաւորումով: Սփիւռքի մէջ կան հազարաւոր գիտնականներ,

ճարտարագէտներ, համալսարանական դասախօսներ, գործարարներ, ձեռնարկատէրեր եւ բարձր մակարդակի մասնագէտներ, որոնք կրնան կարեւոր ներդրում ունենալ Հայաստանի զարգացման մէջ: Անոնց փորձառութիւնը պէտք է օգտագործել Հայաստանի պաշտպանական եւ բարձր արհեստագիտական կարողութիւնները զարգացնելուն, համալսարաններու եւ գիտահետազօտական կեդրոններու աշխատանքը արդիականացնելուն, նոր արտադրական ձեռնարկութիւններ եւ արհեստագիտական ընկերութիւններ ստեղծելուն, միջազգային շուկաներու հետ կապեր եւ համագործակցութիւններ հաստատելուն, եւ վերջապէս Հայաստանի մասնագէտներու նոր սերունդը պատրաստելուն եւ անոնց գործնական փորձառութիւն փոխանցելուն մէջ: Այս բոլորին համար պէտք է կազմել յստակ ծրագիրներ, պատասխանատու հաստատութիւններ, գործակցութեան պայմաններ եւ արդիւնքներու գնահատման համակարգեր: Սփիւռքը չի կրնար փոխարինել պետութեան պատասխանատուութիւնը, բայց կրնայ դառնալ անոր զարգացման կարեւոր գործընկերը:

Նկատի օւնենալով վերոյիշեալ կետերը, անհրաժեշտ է փոխել մեր քննարկումներու մշակոյթը: Իւրաքանչիւր կարեւոր հաւաք պէտք է աւարտի ոչ միայն ընդհանուր եզրակացութիւններով, այլ նաեւ յստակ գործնական առաջարկներով, եւ յստակ պատասխանատուութիւն ստանձնած անձերու խոստումով:

Կ'առաջարկեմ, որ իւրաքանչիւր ռազմավարական քննարկման համար որդեգրուի հետեւեալ սկզբունքը. պատասխանել հինգ հիմնական հարցերու: Ի՞նչ: Ի՞նչ խնդիր պէտք է լուծել եւ ի՞նչ նպատակ կ'ուզենք իրականացնել: Ինչպէ՞ս: Ի՞նչ գործնական քայլերով եւ միջոցներով կարելի է հասնիլ նպատակին: Ո՞վ: Ո՞ր հաստատութիւնը, կազմակերպութիւնը կամ անձը պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը: Ի՞նչ միջոցներով: Որո՞նք են անհրաժեշտ ֆինանսական, մարդկային եւ արհեստագիտական միջոցները: Ե՞րբ եւ ինչպէ՞ս պիտի գնահատուի: Ի՞նչ ժամանակացոյցով պիտի իրականացուի ծրագիրը, եւ ի՞նչ չափանիշներով պիտի գնահատուին արդիւնքները: Այս սկզբունքը կարելի է կիրառել թէ՛ պետական ծրագիրներու, թէ՛ հասարակական կազմակերպութիւններու, թէ՛ գիտական նախաձեռնութիւններու եւ թէ՛ Սփիւռքի հետ համագործակցութեան պարագային: Աւելին, անհրաժեշտ է ունենալ իրականացուող ծրագիրներու պարբերական գնահատում: Եթէ ծրագիրը չի յառաջանար, պէտք է հասկնալ պատճառները, վերանայել միջոցները եւ անհրաժեշտ փոփոխութիւններ կատարել: Պատասխանատուութիւնը պէտք է ուղեկցուի նաեւ թափանցիկութեամբ:

Հայաստանի առջեւ ծառացած խնդիրները բարդ են, եւ անոնց լուծումները պարզ չեն: Ոչ ոք կրնայ ակնկալել, որ մէկ հանդիպման կամ մէկ մասնագէտի առաջարկով կարելի է լուծել բանակի, տնտեսութեան, կրթութեան կամ գիտութեան խնդիրները: Անոր համար պէտք է պահանջել, որ մեր քննարկումները աւելի նպատակային եւ արդիւնաւէտ դառնան: Իրական աշխատանքը կը սկսի այն պահուն, երբ կը փորձենք որոշել, թէ ինչպէ՛ս պիտի ընենք, ո՛վ պիտի ընէ եւ ի՛նչ պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնէ: Պէտք է ստեղծել այնպիսի աշխատանքային խումբեր, որոնք ունին համապատասխան մասնագիտական կարողութիւններ եւ յստակ յանձնարարութիւններ՝ լուծումներ մշակելու համար: Հայաստանի զարգացման համար մեզի պէտք են ոչ միայն լաւ գաղափարներ, այլեւ գաղափարները իրականացնելու կարողութիւն ունեցող մարդիկ եւ հաստատութիւններ: Իրական նուիրումը կը պահանջէ պատասխանատուութիւն ստանձնել, ժամանակ տրամադրել, մասնագիտական գիտելիք ներդնել, համագործակցիլ եւ մինչեւ վերջ հետեւիլ սկսուած աշխատանքին: Մեզի պէտք են աւելի քիչ ընդհանրական յայտարարութիւններ եւ աւելի շատ յստակ ծրագիրներ, աւելի քիչ խոստումներ եւ աւելի շատ պատասխանատուութիւն, աւելի քիչ քննարկումներ՝ առանց շարունակութեան, եւ աւելի շատ գործ, որ արդիւնք կու տայ:

ՅԱԿՈԲ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՀՀ Ազգային Ժողովին Մէջ

«ՅԼԱՄԱՐՏԻԿ»ՆԵՐՈՒ ՍՆԱՄԷՋ ԵՒ ԱՆՏԱՌԱԲԱՐՈՑ ՊԱՅՔԱՐԸ

ՈՐՈ՞ՒՆ «ՀԱՑԻՆ ԻՒՂ ԿԸ ՔՍԷ»

ՊԱՐՈՅՐ Յ. ԱՂՊԱՇԵԱՆ

Հայրենիք-Հայաստանը, որ հայութեան խորհրդանիշն է, իր ինքնութեան վարկանիշը, գոյութեան բարձրանիշը եւ յաւերժութեան ցուցանիշը, հանդիսանալով այն երաշխիքը, որ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի հպարտանալու իրմով, այնքան ատեն, որ անիկա է ու կը մնայ այն դրօշակակիրը, առանց որուն կարելի չէ պատկերացնել որեւէ այլընտրանք:

Հայոց պատմութիւնը վկայ, որ ան այդ արժանիքներով եւ յատկանիշներով, ոչ միայն կրցաւ գոյատեւել, այլ յաղթահարել բազում դժուարութիւններ, մնալով կանգուն, ձիգ ու պիրկ, հաւատալով այն բարօրութեան, որ այլ գործընթաց չէ ճակատագրուած իրեն:

Իսկ այդ վճռակամութիւնը եւ հեռատեսութիւնը, հայութեան համար դարձան՝ կիրք ու ձիրք, ուժ եւ հզօրութիւն, իրատեսութիւն եւ իրապաշտութիւն, տեսիլք եւ յայտնութիւն, կառչած մնալու իր արմատներուն եւ ակունքներուն, որքան ալ պատուհասները եւ աղէտները ըլլան անպակաս, չարիքները հետեւողական ու չարագործները անխուսափելի, բայց, ինք կը մնայ անսասան եւ աներեր:

Թերեւս գիտակցուած ու հիմնաւորուած էր, թէ ինչու հայութիւնը միշտ ալ մնաց պատնէշի ու պատուանդանի վրայ, հոգ չէ թէ անիկա ենթարկուած ըլլայ հալածանքի եւ յոշոտանքի, բրտութեան ու բռնութեան, բայց, երբեք չզիջելու գնով իր էութենէն, ոչ ալ հրաժարելու իր կամեցողութենէն, միշտ մնալով հաւատարիմ իր «ցեղին կանչ»ին, հո՛ն գտնելով իր ազատութիւնը, հո՛ն տեսնելով իր ինքնատպութիւնը եւ հո՛ն զգալով իր իւրօրինականութիւնը:

Սխալ չէին այս մօտեցումները ու վերաբերմունքները, ոչ ալ անցողակի կամ պատահական, որովհետեւ հայութիւնը ըմբռնած ու հաստատած էր, որ ինք իրաւունք չունէր կորչելու, հիւծուելու կամ ոչնչանալու:

Հետեւաբար, այդ զգացումներով ու սկզբունքներով ապրեցաւ ան, գործեց, շինարարեց, ծառայեց, ու փայլատակեցաւ, որովհետեւ, այլ ուղիով կամ ճանապարհով ընթանալը, իրեն համար, մահուկենաց խնդիր էր, որմէ չէր կրնար հրաժարիլ, նոյնիսկ իրաւունք չունէր մտածելու այդ մասին, այլ՝ այդ բոլորը փոխարինելով՝ կայուն, մնայուն, ամրակուռ եւ ամրապինդ առանցքներու ու հիմքերու:

❀❀❀

Դարձեալ ու դարձեալ, անխուսափելի եղաւ այլ ձեւով մտորել այն կացութիւնը, որուն մէջ կը գտնուի, կը ծփայ ու կը գալարուի հայութիւնը, ա՛յս հանգրուանին, երբ անոր կայունութիւնը, հանդարտութիւնը ու հեզասահութիւնը, ո՛րքան անհրաժեշտ եւ անմիջական գործօններ են իր համակեցութեան ու գոյակեցութեան:

- Ինչո՞ւ այդպէս կը տարուինք մտածելու:

- Ինչո՞ւ այդպէս կը կարծենք գտնել մեր անդորրութիւնը:

- Ինչո՞ւ այդպէս կը տառապինք ու կը խեղճանանք:

- Ինչո՞ւ «մութ ամպ»երու տակ կ'ապրինք ու կը գործենք:

- Ինչո՞ւ լաւատեսութիւնները մէկ կողմ դրած, յոռետեսութիւնները կը ճնշեն մեր վրայ:

- Ինչո՞ւ մեր վէրքերը սպիացնելու տեղ, զանոնք աւելի կը գրգռենք ու կը խորացնենք:

- Ինչո՞ւ զգաստանալու ու սթափելու կարգավիճակի մէջ չենք:

- Ինչո՞ւ հակամարտութիւնները ու հակառակորդութիւնները աւելի սրած են:

- Ինչո՞ւ հայութիւնը (Հայաստան, Արցախ, Սփիւռք) կը գտնուին տարբեր բեւեռներու վրայ:

Այս շարքը կրնայ երկար եւ անպոչ դառնալ, բայց, իրականութենէն բան մը կը փոխուի՞, երբ թաւալագլորումները կը շարունակուին քիչ մը ամէն տեղ, բայց, մանաւանդ Հայաստանի մէջ, ուրկէ հնչած արձագանգները, արձանագրուած դղրդիւնները, արձակուած ցնցումները եւ արտաբերուած ժխորները, կրնա՞ն հանգստացոցիչ կամ հանդարտեցուցիչ ըլլալ, երբ անոնք միայն աղէտի ղօղանջներ են, տխրահռչակութեան մունետիկներ, թուլամորթութեան սրսկումներ եւ, առհասարակ, հիւանդկախութեան սեւեռումներ:

Կրկնելու գնով կ'ըսենք ու կը հաստատենք, որ Խորհրդային Հայաստանը, երբեք նման խորթ, անհաճոյ եւ անտեղի զգացումներու դուռ չէ բացած, հոգ չէ, թէ հոն կային «կաղացումներ ու թերացումներ», բայց, ատոնք արդեօ՞ք այնքան վնասակար էին կամ թունաւոր, երբ ԱՄԲՈՂՋ Հայաստանի մը ծնունդ տուին (որուն մասին բազմիցս խօսուած ու գրուած է), իսկ այսօրուան զայն «վայելող»ները, ոչ միայն այդ մասին չեն խօսիր, չեն յիշատակեր, այլեւ՝ արհամարանքով կը բարբաջեն կամ կ'արտայայտուին, առանց անդրադառնալու, թէ՝ հայրենիքին հետ կարելի չէ վերաբերուիլ նման անճարակութեամբ եւ անճոռնիութեամբ:

Պահ մը կարծուեցաւ կամ թուաց, թէ՝ ինչ որ կը կատարուի անկա՛խ Հայաստանի մէջ, իր ճամարտակութեամբ, ճոռոմաբանութեամբ ու կոկոզաբանութեամբ, լոկ, պարագաներու ու պայմաններու բերումներով են, սակայն, ո՛չ, ատոնք շարունակուող, ստուերացնող ու պախարակող են, յատկապէս, երբ անոնց թատերաբեմը, նոյնինքն… Ազգային Ժողովն է:

Մարդ կը զարմանայ, կ'ապշի, կը զայրանայ ու կը կատղի, որ՝ Ազգային Ժողով մը, որ կրնայ ու պէտք է իր մէջ պարփակէ, իր ժողովուրդէն ներկայացուցիչներ, անոնք ըլլան իր «պորտ»էն ծնունդ առածներ, մինչ այսօր, շուրջ տասնամեակէ մը ի վեր, բացի՝ օրէնսդրական ու կանոնադրական շինիչ օրակարգերէն, միայն զբաղած են, նախ՝ իրենց ներկայացուցչական պատկանելիութիւնները ստուերելով, ապա, ժողովրդավարութեան սկզբունքները ոտնակոխելով:

Հետաքրքրական է, այլապէս ալ՝ ամօթալի չէ՞ որ, հայրենիքի խորհրդարանը (իմա՝ Ազգային Ժողովը), ցայսօր վերածուած է ցլամարտութեան դաշտի մը, ուր՝ ոչ թէ օրինապահ ու

ծառայողական արթնամիտներ պէտք է ըլլային, անկա՛խ Հայաստանի կարաւանը կազմակերպելու, համալրելու ու առաջնորդելու, մինչ անդին, աւելի քան ցաւալի է, որ անոնց մեծ մասը, իր ազգային-կառավարական-խորհրդարանական պարտականութիւնները թողլքած, հայութեան կը ներկայանայ… «գիշատիչ» ժանիքներով եւ ատամներով, ուր՝ ժողովրդավարութեան հետք չկայ, համահանդուրժողութեան բարոյականութիւնը համարեա բացակայ է, իսկ բրտութեան օրինակները, մնայուն անհաճոյ պատկերներ են:

Այս տխեղծութիւնները, ճղճիմութիւնները եւ ողորմելիութիւնները, մինչեւ ե՞րբ կրնան կրկէսային տեսարաններու սահմաններուն մէջ մնալ, վերջին հաշուով, ի՞նչ ընելու եւ ի՞նչ ըսելու, երբ՝ հայութիւնը, այլեւս զզուած ու գարշած է նման կապկութիւններէն ու խաղքութիւններէն, իսկ զանոնք «բնորոշող»ները, ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր կը մնան թատերաբեմերուն վրայ, իսկ Հայաստանը կ՚եռայ, կը պղպջայ ու կ՚եփի ինքն իր մէջ, տեսնելով այն «պարեղանակ»ները, որոնք կը պարզուին իր աչքին առջեւ, առանց որ՝ դոյզն բարեփոխումներ արձանագրուին, ընդհակառակը, ամէն օր, նոր այլանդակութիւններ կը նշմարուին, երբ կը տեսնենք, թէ Ազգային Ժողովին մէջ կատարուածները, ո՛ւր կը տանին հայրենիքը իր անկախութեամբ, ժողովրդավարութեամբ եւ տնօրինութեամբ:

❀❀❀

Հոս, դարձեալ կ՚ուզեմ յիշատակել եւ ընդգծել, որ խորհրդային կարգերու ժամանակ, կա՞ր, կա՞յին, նման ներխորհրդարանական զզուըռտոցներ, բռնցքամարտեր, գոյակռիւներ, լեզուալուտանքներ, որոնք կը վարկաբեկէին յատենի հանրապետութեան հեղինակութիւնը եւ կ՚ոտնակոխէին անոր արժանապատուութիւնը:

Կրնային ըլլալ որոշ սայթաքումներ ու վրիպումներ, բայց, այն ինչ որ այսօր տեղի կ՚ունենայ Հայաստանի մէջ, խորհրդարանական մակարդակով ու ժողովրդավարական սլացքով, ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ է, իր բազմակողմանի ու բազմերես տխուր արտայայտութիւններով ու գործընթացներով:

Ինչպէ՞ս կարելի է համակերպիլ ու հանդուրժել այն դժխեմ տեսարաններուն, որոնք, ոչ միայն երէկ, բայց, վերջերս, դարձեալ արձանագրուեցան Ազգային Ժողովէն ներս, որ յիշեցուց (ու կը յիշեցնէ) «Ալքափոնեան» ցուցամոլութիւնները ու ուռուցքաբանութիւնները, երբ ոչ միայն հայութիւնը, այլ՝ ամբողջ աշխարհը կը դիտէր ու կ՚ապրէր… առաջին քրիստոնեայ պետութեան ժառանգորդներուն… «հիսթերիզմ»ը:

Այս գրառումներն ու դիտարկումները կը կատարենք, վստահաբար, ոչ առաջին անգամ, սակայն, մեկնելով, մեր հայրենասիրական ու հայրենապաշտական զգացումներէն, կառչածութենէն ու հաւատարմագրութենէն, որ հայրենիքը՝ մեր հարազատ օրրանը եւ անփոխարինելի կռուանը, պէտք չէ դառնայ ու վերածուի ՅԼԱՍԱՐՏԻ տարածքի մը, ուր խելակորոյսներ կամ խելագարներ, կարենան իրենց «քէֆ»երով, յումպէտս վատնումներու մէջ խրուին, ի հաշիւ հայրենիքի գոյութեան, յարատեւութեան ու հզօրութեան վարկաբեկչական ախտերուն:

Եթէ՝ գալիք ժամանակները ու հանգրուանները, այս ուղղութեամբ պիտի չտան դրական ու գործնական տուեալներու նմոյշներ, յետայնու ի՞նչ չափանիշներով ան պիտի կարենայ, իր յաւերժական «ելից»ը ապահովել եւ իր «կեցութիւնը» պաշտպանել:

❀❀❀

Եթէ սփիւռքահայեր, տարտղնուած տարածքներու ու պայմաններու մէջ, այս սուր մտահոգութիւններով կ՚ապրին, կը շնչեն, կը նշանակէ, թէ՝ պարտաւորութիւն կայ, այլեւս՝ դուրս

գալ մակընթացութիւններէն ու համրաքայլութիւններէն եւ ուղղուիլ դէպի ԻՍԿԱԿԱՆ նպատակակէտերը, իսկ ատոնք, ի՞նչ կրնան ըլլալ, եթէ ոչ՝ ձերբազատուիլ արկածախնդրութիւններէն ու պատեհապաշտութիւններէն ու լծուիլ՝ բնականոն, գործնամիտ ու կենսախինդ աղբիւրներու, որոնք կը կենդանացնեն ու կ'առողջացնեն հայրենի հայաշխարհը:

(Պէյրութ)

21/10/2026

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԸ

Լուսաւորիչ երգչախումբը փառաւոր համերգ մը սարքեց Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ կամարներուն տակ

...

Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը հարիւր տարեկան է: Այսօր անոր ընդարձակ շէնքերը լուռ են, դասարաններուն մէջ այլեւս աշակերտական ձայներ չեն լսուիր, բայց աշխարհի չորս ծագերուն ապրող մելգոնեանցիներուն համար դպրոցական վերջին զանգը տակաւին չէ հնչած: Անոնք կը շարունակեն սպասել այն օրուան, երբ Նիկոսիոյ մէջ Մելգոնեանի դռները դարձեալ պիտի բացուին հայ աշակերտութեան առջեւ:

Ժամանակին տասնեակներով պոլսահայ երիտասարդներ ուսանած են այս հաստատութենէն ներս: Այսօր անոնցմէ հազիւ վեց-եօթը հոգի կը բնակի Իսթանպուլի մէջ: Թիւով քիչ, բայց իրենց դպրոցին հանդէպ նոյնքան հաւատարիմ՝ անոնք որոշեցին, որ Մելգոնեանի հարիւրամեակը չէր կրնար աննշմար անցնիլ նաեւ իրենց ծննդավայր քաղաքին մէջ:

Եւ այսպէս, 30 Հոկտեմբերի երեկոյեան, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին հիւրընկալեց Մելգոնեան կրթական հաստատութեան հիմնադրութեան հարիւրամեակին նուիրուած փառաւոր համերգ մը, որ երաժշտական բարձրորակ կատարումներով եւ յուզական բովանդակութեամբ երկար պիտի մնայ ներկաներուն յիշողութեան մէջ:

Ձեռնարկին կազմակերպման համար ամիսներ առաջ աշխատանքի լծուած էին մելգոնեանցի Շնորհիկ Ալթուն եւ իր գործակիցները՝ համագործակցութեամբ Պէյօղլուի եկեղեցեաց Թաղային Խորհուրդին եւ եկեղեցւոյ քարոզիչ Հոգշ. Տ. Յարութիւն Վրդ. Տամատեանի:

Երաժշտական յայտագրին պատրաստութիւնը ստանձնած էր դարձեալ մելգոնեանցի մը՝ «Լուսաւորիչ» երգչախումբի վարիչ Յակոբ Մամիկոնեան: Ան իր երգչախումբով կը վերադառնար այն հաստատութեան, որուն կը պարտէր իր կազմաւորման կարեւոր մէկ մասը, եւ

երաժշտութեամբ կ'արտայայտէր երախտագիտութիւն մը, զոր սովորական խօսքերով կարելի չէր ամբողջութեամբ փոխանցել:
Եկեղեցին բերնէ բերան լեցուն էր: Ամեն. Տ. Սահակ Բ. Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ ներկայ էին Հոգշ. Տ. Յարութիւն Վրդ. Տամատեան, Արժ. Տ. Գրիգոր, Տ. Սարգիս, Տ. Գէորգ եւ Տ. Կորիւն Աւ. Քահանայ Հայրերը, ինչպէս նաեւ Արժ. Տ. Ներսէս Քահանայ: Ներկայ էին Հայաստանի ներկայացուցիչ Նայիրի Պետրոսեան, Հայ Կաթողիկէ համայնքի գերապայծառին ներկայացուցիչ Հայր Աբրահամ, Պէյօղլուի սարկաւագները, Թաղային Խորհուրդի անդամները՝ Բ. Ատենապետ Խաչիկ Ճանէլի գլխաւորութեամբ, եւ մշակութասէրներու հոծ բազմութիւն մը:
Գաւիթին երկու կողմերը զետեղուած Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներու մեծադիր դիմանկարները կարծես կ'ապահովէին բարերարներուն բարոյական ներկայութիւնը:
Հանդիսավար Գարոլին Սարըպօյաճեան- Մամիկոնեան իր ողջոյնի խօսքին մէջ անդրադարձաւ հաստատութեան հարիւրամեայ պատմութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան մէջ անոր ունեցած կարեւոր դերին:
Այնուհետեւ շրջանաւարտներուն անունով խօսք առաւ Տիգրան Ալթուն, որ սրտառուչ արտայայտութիւններով փոխանցեց նախկին սաներուն երախտագիտութիւնն ու կարօտը իրենց կրթօճախին հանդէպ:

Համերգին առաջին իսկ վայրկեանը անսովոր գեղեցկութիւն մը ունէր: «Սուրբ, Սուրբ»ի երգեցողութեամբ երգչախումբի անդամները զոյգ շարքերով մուտք գործեցին եկեղեցի եւ հանդիսականներուն կողքին դիրք գրաւեցին: Ձայները կը բարձրանային ունկնդիրներուն անմիջական մերձաւորութենէն, կը տարածուէին տաճարին մէջ եւ կը միանային այնպիսի ներդաշնակութեամբ, որ ներկաները առաջին իսկ պահէն ամբողջովին կեդրոնացան երգեցողութեան վրայ:
Ատկէ ետք այլեւս դժուար էր ուշադրութիւնը հեռացնել կատարողներէն: Յայտագիրը հոգեւոր, քնարական եւ հայրենասիրական ստեղծագործութիւններու ճաշակաւոր ընտրութիւն մըն էր: «Տաղերգութիւն», «Ո՛վ հայոց աշխարհ», «Չինար ես», «Հոյ նազան», «Անձրեւ եկաւ», «Իմ եղէգ», «Ալմաստը շողում է», «Նարօ ճան», «Ափ մը հող», «Իմ անոյշ հայրենիք» երգերը իրարու յաջորդեցին այնպիսի սահունութեամբ, որ երեկոն կարծես մէկ ամբողջական երաժշտական ստեղծագործութեան վերածուեցաւ:
Աւելի քան վաթսուն անդամներէ բաղկացեալ «Լուսաւորիչ» երգչախումբի բոլոր կատարումները ձօնուած էին Մելգոնեանի անմոռանալի երաժշտութեան ուսուցիչներուն՝ Բարսեղ Կանաչեանի, Վահան Պէտէյեանի եւ Սեպուհ Աբգարեանի յիշատակին:
Մենակատարները մասնայատուկ գեղեցկութիւն հաղորդեցին երեկոյին: Մարալ Այվազ-Չաղլըչուպուքճուի «Օրօր»ը ունէր այն հազուագիւտ պարզութիւնը, որ երգը կը դարձնէ անմիջական եւ հարազատ: Անոր ձայնին քնքշութիւնն ու արտայայտութեան բնականութիւնը մեղեդիին հաղորդեցին մայրական գորովանքի ամբողջ ջերմութիւնը: Իսկ «Տէր ողորմեա»ն, իր աղօթական խորութեամբ ու զուսպ մեկնաբանութեամբ, հանդիսականները պահ մը տարաւ առօրեայ մտածումներէն հեռու:
Բոլորովին տարբեր ապրում մը յառաջացուց Ժորժ Կառվարենցի «Քեզ համար, Հայաստան»ը: Մարալ Այվազի եւ Սէրճան Կազէրօղլուի ձայները միաձուլուեցան բացառիկ արտայայտչականութեամբ: Ձայնային ելեւէջներուն մէջ կարծես կը խտանային հայրենիքի կարօտն ու սէրը: Կատարումը սարսուռի աստիճան ազդեցիկ էր: Իսկ «Արփա-Սեւան»ի ընթացքին Սէրճան Կազէրօղլու եւ Շանթ Չաքմաքճեան իրենց հզօր ձայներով երգին

հաղորդեցին ուժ, թափ եւ յաղթական շեշտ մը՝ առանձնապէս փայլեցնելով իրենց ձայնային կարողութիւնները:
Երեկոյի ամենայուզիչ պահերէն մէկը Մելգոնեան կրթական հաստատութեան քայլերգի կատարումն էր: Մելգոնեանցիներուն համար այդ երգը իրենց աշակերտական տարիներն էր, ընկերները, ուսուցիչները եւ դպրոցական ամբողջ կեանքը՝ ամփոփուած ծանօթ մեղեդիի մը մէջ: Այդ երեկոյ քայլերգը հնչեց Իսթանպուլի մէջ՝ անգամ մը եւս հաստատելով, որ Մելգոնեանի պատմութիւնը միայն Կիպրոսի մէջ չէ գրուած, այլ շարունակուած է աշխարհի բազմաթիւ հայ գաղութներուն մէջ:
Այսքան հարուստ յայտագրի մը յաջողութեան գլխաւոր երաշխիքը Յակոբ Մամիկոնեանի խմբավարական վաստակն էր: Անոր ղեկավարութեան տակ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը ձեռք բերած է ձայնային համերաշխութիւն, կատարողական կարգապահութիւն եւ երաժշտական արտայայտութեան ինքնուրոյն դիմագիծ մը: Մամիկոնեան գիտէ իր երգիչներուն կարելիութիւնները եւ կը յաջողի զանոնք համախմբել մէկ ամբողջութեան մէջ: Առաւել եւս ուրախալի է տեսնել, որ այս երգչախումբին մէջ ծնողներ եւ զաւակներ կողք կողքի կը մասնակցին նոյն աշխատանքին՝ ստեղծելով իսկական ընտանեկան մթնոլորտ:
Երգեհոնահար Ռոպէր Տողանայ եւս արժանի է մասնաւոր գնահատանքի: Խմբավարի եւ երգեհոնահարի միջեւ երաժշտական փոխըմբռնումը զգալի էր համերգի ամբողջ տեւողութեան: Համերգի աւարտին երկարատեւ ծափահարութիւնները չէին դադրեր: Երգչախումբը, ի պատասխան ներկաներու խանդավառութեան, կատարեց «Էրեբունի-Երեւան»ը: Եւ որքա՜ն տեղին էր այս ընտրութիւնը: Մելգոնեանի հարիւրամեակին նուիրուած երեկոն կը փակուէր հայ ժողովուրդի վերածնունդը խորհրդանշող երգով մը, որ կարծես պատասխան կու տար նաեւ Մելգոնեանի ապագայով մտահոգ մարդոց. պատմութիւնը տակաւին չէ աւարտած:
Համերգէն ետք հանդիսավար Գարոլին Սարըպօյաճեան-Մամիկոնեան մելգոնեանցիներուն շնորհակալութիւնը փոխանցեց բոլոր անոնց, որոնք իրենց աշխատանքով նպաստած էին տօնակատարութեան իրականացման: Ապա Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր ձեռամբ գնահատանքի յուշատախտակներ յանձնուեցան կազմակերպիչներուն եւ պատասխանատուներուն:
Հուսկ բանքին մէջ Նորին Ամենապատուութիւնը բարձր գնահատեց Յակոբ Մամիկոնեանի եւ «Լուսաւորիչ» երգչախումբի կատարողական մակարդակն ու նուիրումը: Ան մասնաւորաբար շեշտեց, թէ Մամիկոնեան, Մելգոնեանի մէջ ընդամէնը երկու տարի ուսանած ըլլալով հանդերձ, իր ուսուցիչ Սեպուհ Աբգարեանէն ստացած երաժշտական կրթութիւնն ու ներշնչումը այսօր կը փոխանցէ նոր սերունդներուն:

Պատրիարք Հայրը շնորհաւորեց նաեւ պոլսահայ մելգոնեանցիները՝ իրենց նախաձեռնութեան համար, եւ յիշեցուց, թէ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներու տեսիլքը այսօր եւս կը պատգամէ պահպանել հայեցի կրթութիւնն ու ազգային արժէքները: Ան մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց Հոգշ. Տ. Յարութիւն Վրդ. Տամատեանին՝ հանդիսութեան կազմակերպման մէջ իր կարեւոր ներդրումին համար:
Կազմակերպիչները պատրաստած էին նաեւ գեղեցիկ, գունաւոր գրքոյկ մը՝ Մելգոնեանի պատմութեան, առաքելութեան եւ ժառանգութեան նուիրուած գրութիւններով, պատմական տեղեկութիւններով ու սրտի խօսքերով, որպէս գրաւոր յիշատակ այս բացառիկ երեկոյէն:
Ներկաները բաժնուեցան եկեղեցիէն՝ իրենց ականջներուն մէջ տակաւին լսելով երգերուն արձագանգը, իսկ սրտերուն մէջ պահելով երաժշտական այդ բացառիկ երեկոյին պարգեւած անօրինակ վայելքը:

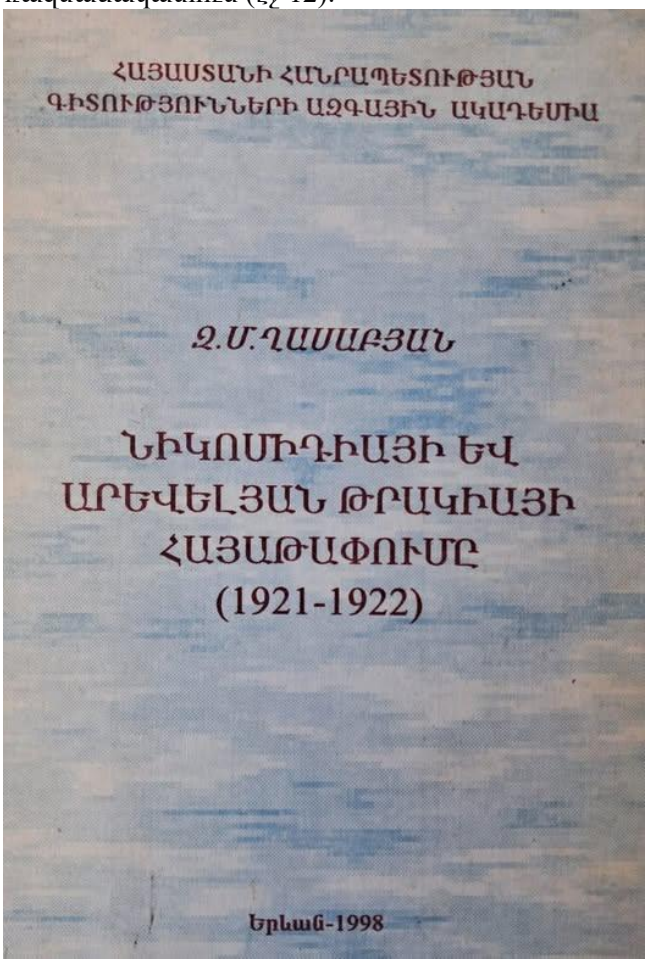
ՄԱՐՄԱՐԱ

ԲՌՆԻ ՀԱՅԱԹԱՓՈՒՄԸ ԲՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՐԱԿԻԱ ՈՒ ԱՐՑԱԽ

Յարութիւն Իսկահատեան- Պէյրութ

Թուրքերու եւ ազերիներու կողմէ հայոց բռնագաղթերը որեւէ ատեն պարզ տեղափոխութիւն չեն եղած: Անոնք խաղաղութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան հակոտնեայ՝ պատերազմական, ցեղային զտման եւ թշնամական արարքներ են: Բացի չարիքէն, այլ որակով չի կրնար տրուիլ այդ վայրագութիւններուն: Երբ Երիտթուրք վարչակարգի կատարած հայոց բռնագաղթերը հազիւ իրենց աւարտին հասած էին, հիմնականօրէն Խորհրդային Միութեան եւ Բրիտանիոյ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի եւ այլ եւրոպական երկիրներու վարչակարգերուն գաղափարով ու նեցուկով վերածնած, Մուսթաֆա Քեմալի գլխաւորութեամբ կրկին թուրքի յատուկ ոճով եւ արարքներով տեղի ունեցաւ Նիկոմիդիայի եւ Արեւելեան Թրակիոյ հայաթափումը 1921-1922 թուականներուն: Այս նիւթին շուրջ Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւններու Ակադեմիան հրատարակած է ուսումնասիրող եւ գեղանկարիչ Զօհրապ Մարկոս Ղասաբեանի «Նիկոմիդիայի Եւ Արեւելեան Թրակիայի Հայաթափումը (1921-1922)» խորագրեալ սեղմ ուսումնասիրութիւնը, «Ապագայ Հրատարակչութիւն», Երեւան, 1998, 40 էջ:
Հայոց բռնագաղթերէն եւ Մեծ Եղեռնի տարիներէն առաջ Օսմանեան Պետութեան մէջ քրիստոնեայ բնակչութեան թիւը երեք ու կէս միլիոն կը հաշուէր, իսկ 20-րդ դարու վերջաւորութեան միայն 100 հազար: 1915-ի Մեծ Եղեռնէն վերապրած 818 հազար հայեր վերադարձած էին իրենց բնակավայրերը: Անոնց մօտ 700 հազարը 1922-ի վերջաւորութեան քեմալական հալածանքներէն մազապուրծ փրկուելով, ստիպողաբար վերջնականապէս լքելով իրենց պապենական օճախները արտագաղթած են Հայաստանի Արեւելեան հատուած, Հիւսիսային Կովկաս, Սեւ Ծովու ափերու բնակավայրեր, Պարսկաստան, Սուրիա, Իրաք, Պալքաններ, Ֆրանսա, եւրոպական այլ երկիրներ եւ Ամերիկա: Ուստի հայ ժողովուրդը անկէ ետք բաժնուեցաւ երկու մեծ հատուածներու՝ հայրենիքի մէջ եւ անկէ դուրս ապրող հայեր:
1915-ին սկսած բռնագաղթերէն եւ ջարդերէն ետք վերապրած վերադարձող հայերը մեծ դժուարութիւններու առջեւ կը կանգնէին, որովհետեւ անոնց տուները, վաճառատուները, դպրոցներն ու եկեղեցիները թուրք գաղթականներու եւ տեղւոյն թուրք ու քիւրտ բնակիչներուն կողմէ գրաւուած կամ քանդուած էին: Քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ մնացած էին փոքրաթիւ հայ կաթոլիկներ ու բողոքականներ, որոնք վերադարձող հայոց օգնութեան ձեռք երկարեցին, սակայն այդ մէկը անբաւարար էր: Թուրք գաղթականներ լեցուած էին Նիկոմիդիայի եւ Զմիւռնիոյ հայոց տուներն ու կալուածները:
Սակայն եւ այնպէս, 1918-1922-ին, Մեծ Եղեռնէն վերապրած հայերը իրենց գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ վերաշինած էին իրենց տուներն ու եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ դպրոցներն ու վաճառատուները եւ նոր կեանք մը սկսած: Ազգային գետնի վրայ աշխատանքային կապերը կը կատարուէին Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին միջոցաւ: Որբերու զանգուածային խումբեր կը հասնէին Կ. Պոլիս եւ հայոց Պատրիարքարանը կը հոգար զանոնք: Կարգ մը հայկական նահանգներու մէջ հայերու հոծ բազմութիւն մը վերադարձած էր պատերազմէն ետք: Կեսարիա, Պուրսա, Սեբաստիա, Խարբերդ, Տրապիզոն, Ռոտոսթօ, Գոնիա եւ այլ վայրեր վերադարձած էին տեղւոյն բնիկ հայերը:
Միւս կողմէ այս բոլորին առընթեր, Մուսթաֆա Քեմալ օր ըստ օրէ կը զօրացնէր իր իշխանութիւնը: Հեղինակը՝ Զօհրապ Մարկոս Ղասաբեան այս ուղղութեամբ կ՛ըսէ. «Մոսկուայում խորհրդային իշխանութիւնը իր հովանաւորութեան տակ վերցրեց Մուսթաֆա Քեմալի միլլի (ազգայնական- Յ.Ի.) յեղափոխական շարժումը, նպատակ ունենալով այն ներգրաւել Ռուսաստանի յեղափոխական շարժման մէջ: 1920 թուականից Անգարայում աշխոյժ գործունէութիւն է ծաւալում Մուսթաֆա Քեմալը, գլխաւորելով միլլի շարժումը Կ. Պոլսի կենտրոնական իշխանութեան դէմ: Այս կազմակերպութիւնը բաղկացած էր նախկին երիտթուրքերի ղեկավարներից ու շարքայիններից» (էջ 12):
Իսկ քաղաքական գետնի վրայ Քեմալականները չէին ընդունիր ճանչնալ Սեւրի պայմանագիրը եւ զայն ստորագրող թուրքերը դաւաճան կ՛անուանէին: Ուսումնասիրող Զօհրապ Ղասաբեան կ՛աւելցնէ. «Ռուսաստանի բազմակողմանի օգնութիւնը ռազմամթերքով եւ այլ միջոցներով

հնարաւութիւն ընձեռեց քեմալականներին ամրապնդել իրենց դիրքերը եւ օգտուելով դաշնակից երկրների միջեւ տեղի ունեցող հակասութիւններից ուժեղացնել իրենց դիրքերը ռազմաճակատում (էջ 12):

Քեմալի եւ յունական զօրքի բախումները ի վնաս վիրջինիս եղան: Դաշնակից պետութիւնները դէմ յանդիման գտնուեցան յունական բանակի պարտութեան: Անոնք 9 Հոկտեմբեր 1922-ին քեմալականները խորհրդակցութեան հրաւիրեցին եւ իբրեւ արդիւնք Մուտանիայի զինադադարի պայմանագիրը ստորագրեցին: Քեմալականներու պահանջով Արեւելեան Թրակիան պիտի յանձնուէր իրենց: Եզրակացնելով հեղինակը կ՛ըսէ. «Օսմանեան Կայսրութեան փլատակների վրայ կեանքի էր կոչւում նոր Թուրքիան» (էջ 13):

Մուտանիայի պայմանագրին ստորագրուելու ճիշդ նախօրեակին Զմիւռնիոյ, Նիկոմիդիայի եւ Արեւելեան Թրակիայի շրջանները արիւնահեղութեան դաշտերու վերածուած էին: Քրիստոնեայ բնակչութիւնը կոտորածի եւ բռնագաղթի ենթարկուեցաւ: Բռնագաղթի առաջին օրերուն Նիկոմիդիայի եւ Արեւելեան Բութանիայի շրջաններէն 18 հազար քրիստոնեաներ եւրոպական ծովափ անցան: Բռնագաղթուած քրիստոնեաներու թիւին մասին Զօհրապ Ղասաբեան վիճակագրութիւն մը կը հրապարակէ գրքոյկին 29-րդ էջին վրայ: Եզրակացնելով ան կ՛ըսէ. «Այդ ծանր ու տառապալից օրերին 100-120 հազար հայեր բռնագաղթուեցին» (էջ 29):

Թուրքիոյ կողմէ նախապէս գործադրուած կոտորածներու եւ բռնագաղթերու վերաբերեալ առատօրէն գրուած է՝ Հայոց Ցեղասպանութեան նուիրուած զանազան յուշագրութիւններու եւ գեղարուեստական վէպերու մէջ: Անոնցմէ Փաուլօ Գազազեանի հեղինակած «Իսթանպուլի Անգղերը», Սաար էլմաշրիք հրատ. Պէյրութ, 2016, 620 էջ («Les Vautours d'Istanbul», Editions Saer Almashrek, Beirut, 2016, 620 pages) խորագրեալ ֆրանսատառ վաւերագրական վէպը կը պարունակէ պերճախօս վկայութիւններ թուրքի եւ գերմանացիի բերնով, որոնք խստօրէն կը դատապարտեն թուրքին կատարած ոճիրները: Հետեւեալ հատուածները սոյն վէպէն, լաւագոյնս կը բնորոշեն տուեալ պարագան.

Բ. Աշխարհամարտի սկզբնական օրերուն գերմանական զինուորական պատուիրակութիւն մը կ՛այցելէ Թուրքիա, իր դաշնակիցին զինուորական վիճակը քննելու եւ ըստ այնմ զեկուցելու համար Պեռլին: Պատուիրակութեան գլխաւորն էր գերմանական բանակի գնդապետներէն Ֆրետերիխ-Վիլհելմ Կրիւքեր, իրեն օգնական ունենալով հարիւրապետ Իւլռիխ Վասալ: Անոնք Գերմանիոյ հիւպատոսին հետ Մերսինի նաւահանգիստի այցելութեան ատարտէն ետք Գերմանիոյ հիւպատոսարանը կերթան, կը սկսին զրուցել օրուան անցուդարձերուն շուրջ: Խօսակցութիւնը կը կեդրոնանայ քաղաքին փոքրամասնութիւններու ապահովութեան վրայ, որու մասին հիւպատոսը կ՛ըսէ. «Կ՛ուզէի ըսել ճշմարտութիւնը թէ ինչ կը կատարուի փոքրամասնութիւններուն հետ, այսինքն՝ յոյներու, հայերու, ալեւերիացիներու, պուլկարներու եւ արաբներու: Ցատակ է որ Կիլիկիոյ եւ Անատոլուի մէջ, սովորական դարձած է որ հայերը կ՛ըլլան զոհերը…» : Կրիւքեր կ՛ըսէ թէ հարցը այդպէս է, որովհետեւ հայերը անգլիացիներու հետ կը գործակցին: Գերմանիոյ հիւպատոսը համաձայն չի գտնուիր եւ կը հակագդէ. «Ամենեւին, անոնք շատ գործունեայ մարդիկ են ընդհանուր առմամբ, ունին բարգաւաճ առեւտուրի գործարքներ:

Բան մը որ թուրքերու չար նախանձը գրգռած է: Հայերը թրքական տիրապետութեան տակ ճնշուած ըլլալով, քիչ մը ինքնավարութիւն խնդրած են ինչպէս նաեւ ազատութիւն: Մի՛ մոռնաք որ անոնք քրիստոնեաներ են» (էջ 46):
Կրիւքեր եւ Վասալ շարունակական ժողովներ կը գումարէին թուրք եւ գերմանացի պատասխանատուներու հետ, ի պատրաստութիւն իրենց Պերլին ղրկելիք զեկոյցին, որ պիտի ընդգրկէր իրենց տեսածներու, լսածներու եւ սպասելիքներու արդիւնքները ռազմական ճակատներու վերաբերեալ: Անոնք կը քննէին նաեւ ներքին անկայունութեան պարագաները, որոնք կը ծագէին ապստամբ հայկական նահանգներու իրավիճակէն: Հոս տեղին է յիշել Վանի հայոց ապստամբութիւնը, Շապին Գարահիսարի Հերոսամարտը, Եդեսիոյ հերոսամարտը, Մոխրաբերդի Դիմադրութիւնը եւ այլ վայրերու փոքր ապստամբութիւնները:
Կարինի մէջ Գերմանիոյ հիւպատոս Շէոպնըր Ռիխթըր մտահոգիչ հեռագիր մը կը ղրկէ Կ. Պոլսոյ գերմանական դեսպանատուն: «Հայերու նկատմամբ վատ վերաբերմունք կը դրսեւորուի եւ անոնց թաղամասերը պաշարուած են թուրք ոստիկաններով» կ՛ըսէ հեռագիրը: Ռիխթըր կ՛աւելցնէ. «Օսմանեան Պետութեան պաշտպանութեան նախարարութեան յայտարարութիւնը պայթումի ազդեցութիւն ունեցաւ: Հրամանով մը ան հայ զինուորներն ու ոստիկանները կը զրկէր զէնք կրելու իրաւունքէն: Թուրքերը հայ զինուորները ճանապարհաշինութեան կամ այլ երկրորդական յանձնարարութիւններ կատարելու կը ղրկեն: Հայ համայնքը եւ եկեղեցին վրդոված էին այս որոշումին պատճառով, որովհետեւ հայ երիտասարդները պետութեան երդում տուած էին օսմանեան հայրենիքին հանդէպ իրենց քաղաքացիական պարտքը կատարելու» (էջ 403):
Հայ զինուորները զէնք կրելու իրաւունքէն զրկելու հրամանը մէկ նպատակ կը հետապնդէր՝ թուրքերը հայ զինուորներուն կը հրամայէին խրամներ փորել ճակատներու վրայ ու երբ այդ արարքը վերջ կը գտնէր, թուրք սպաները հրաման կու տային հայ զինուորները կրակոցներով սպաննել եւ իրենց փորած փոսերուն մէջ թաղելով ծածկել: Վստահաբար օտարներն ու մասնաւորաբար գերմանացիները այս երեւոյթին ականատես եղան, սակայն…
Գերմանական զինուորական պատուիրակութիւնը՝ Հանս Կրիւքեր, Իլոռիխ Վասալ եւ Փուատ Հագան իրար միջեւ կը զրուցեն հայ բռնագաղթուածներու հարցին մասին, երբ անոնք դէպի Խարբերդ իրենց ճամբուն վրայ կը հանդիպին հայ բռնագաղթուածներու կարաւանի մը: Թրքագգի Հագան կ՛ըսէ. «Կ՛ուզէի ձեզի խօսիլ հայերու մասին, որոնց գրեթէ ամէն օր կը հանդիպինք: Գիտեմ որ, ինչ որ դուք ալ կը տեսնէք, զզուելի է: Բնաւ չեմ հասկնար եւ չեմ կրնար արդարացնել կառավարութեան ըրածը: Սկիզբը այդ պարզապէս բնակչութեան տեղափոխութիւն էր, ենթադրաբար՝ որպէս նախազգուշական միջոց, քանի որ հայերը լաւ յարաբերութիւններու մէջ էին ռուսերուն հետ: Բայց հիմա կը տեսնեմ որ ամէն ինչ ողբերգական շրջադարձ ստացած է: Այս աւելի կը նմանի կոտորածի, եւ ռազմական գործողութիւն է: Ես շատ կ՛ամչնամ եւ չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կը կատարուի: Հաւատացէք որ ես որեւէ բանէ տեղեակ չեմ» (էջ 489-490): :
Կրիւքեր հետեւեալը կը պատասխանէ. «Ձիս ամենէն աւելի տանջողը հայ զինուորներու կոտորածն է: Այս մեզի համար անտանելի էր, քանի որ անոնք օսմանեան բանակի համազգեստ կը կրէին: Անոնք հայ ազգի երիտասարդներ են, որ արձագանգած էին կառավարութեան կոչին՝ պաշտպանելու իրենց երկրին սահմաններն ու Օսմանեան Պետութիւնը: Դուք ձեր սեփական զինուորներու պաշտպանութեան տակ էք քանի որ կը պատկանիք այլ ցեղի եւ այլ կրօնքի: Այս ամենէն սարսափելի յանցագործութիւնն է, որ կառավարութիւնը կրնայ ընել իր քաղաքացիներուն դէմ: Սա անհասկնալի է, մանաւանդ մեզի՝ եւրոպացիներուս: Անտառին մէջ ջարդուած այդ հայ զինուորներու պատկերը երբեք չի ջնջուիր մեր յիշողութենէն: Հապա ի՞նչ պիտի ըսէիք այն կիներուն եւ երեխաներուն մասին, որոնք անապատներուն մէջ առանց սննդունդի կը քալեն շարունակ: Անոնք դատապարտուած են մահուան: Իսկապէս այս դաւաճանութիւն է սեփական քաղաքացիներու նկատմամբ: Այս բոլորը մեզի համար անհասկնալի են: Ես նոյնիսկ կ՛ամչնամ սպայի այս համազգեստը կրել» (էջ 490):
Թուրքերու ձեռքով գործուած ոճիրներու ահռելի տեսակներէն մէկն է բռնագաղթը, երբ ոճրագործը կը հանգստանայ եւ իր զոհը կը թողու բնութեան դաժանութիւններու, անօթութեան եւ հիւանդութիւններու քմայքին, որպէսզի ապուշ «հնարագիտութեամբ» մը զոհին պատահած աղէտը՝ բռնագաղթի միջոցով կոտորածները կը վերագրէ ամէն տեսակ այլ բանի, սակայն՝ ոչ իրեն: Ինքզինք արդարացնելու թրքական կողմի ձախող փորձերէն են նենգ դիւանագիտութեամբ նախապէս կանխամտածուած եւ պատերազմի աղջամուղջին մէջ գործադրուած հայոց նորագոյն

բռնագաղթի, ցեղային զտումի իրականութիւնը՝ Արցախի Հայաթափումը թուրքին հարազատ եղբայր ազերիին ձեռքով եւ այս անգամ հայոց դարաւոր «բարեկամ» ռուսի հաշտ աչքերուն առջեւ:

Աղբիւր՝ ՊԱՅՔԱՐ շաբաթաթերթ
31/10/2026

ՏԵՍԱԿԷՏ

ՓԱՅԼՈՒՆ ԵՒ ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ԱՊԱԳԱՆ ՉԻՐԱԿԱՆԱՆԱՐ՝ «ՃԱՄՊՐՈՒԿԻ ԵՒ ԱՆԹԱՑՈՒՊ»Ի ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՊԱՐՈՅՐ Յ. ԱՂՊԱՇԵԱՆ

Վերջին քանի մը տասնամեակներուն, երբ հանրատեսութեան ու լուսարձակութեան դիտանկիւններէն կը հետեւինք ու կը քայլենք սփիւռքահայութեան կարգավիճակին եւ անոր վիճակուած ճակատագրային գործընթացին հետ, ուրախանալի եւ նշանակելի երեւոյթներու կողքին, կը գտնէինք նաեւ ցաւալի եւ ապառողջ իրադարձութիւններու առջեւ:

Անմիջապէս ըսեմ, որ տարտղնուած հայութիւնը, իր բնակչութեան, կեցութեան կամ գոյութեան տարբերակներով, արդեօ՞ք բնականոն, սովորական կամ հաշտուողական ընդունելի կամ համակերպելի կեանք մը կ՚ապրի:

Անգամի մը համար, լրջօրէն եւ ամբօրէն պէտք է խորաչափել ու համակարգել, որ Սփիւռքը կամ սփիւռքահայութիւնը ո՞ւր կը գտնուի իր գոյակեցութեան մէջ, ինչպէ՞ս կը գնահատէ կամ կ՚արժեւորէ իր այսօրը, վաղուան հաշուոյն:

Աւելի դիպուկ, երէկ ո՞ւր էր ան, իր ամբողջ համատեղութեամբ, այսօր ո՞ր հորիզոնականներու վրայ կը թեւածէ, իսկ վա՞ղը, ի՞նչ պիտի ըլլայ «սփիւռքեան նաւ»ը, երբ իր առջեւ պիտի ցցուին այնպիսի կոշտաբարոյ երեւոյթներ, որոնք կրնան ամբողջ իրականութիւններ քանդել, փշրել ու մաղել:

Եթէ շատեր պիտի ըսեն կամ մտածեն, որ իրենցէ ետք, ի՛նչ կ՚ուզէ թող ըլլայ, թէկուզ ջրհեղեղ կամ այլ պատուհաս, ատոնք արդարացուցի՞չ են, ըմբռնելի՞ են, երբ հայութեան ներկան եւ ապագան խնդրոյ առարկայ են, իսկ անոր կամ զալիք սերունդներու մասին մտածող կա՞յ, թէ ամէն ինչ ձգուած է պատահականութեան ու կամայականութեան վրայ:

Եթէ Հայոց Ցեղասպանութենէն ճողոպրած ու տարագրուած սերունդները, հազիւ «ոտքի կանգնած» մնացին, իրենց կառչածութեան, յարատեւութեան ու վերապրողութեան վճռակամութիւններու գնով, «մնացորդաց»ին տէր կանգնելու, զօրակցելու անոնց ելիցին եւ

գոյերթը շարունակելու, նոր սերուդներու համաբերումով ու համախմբումով, կը նշանակէ, թէ անոնք մնացին հաւատարիմ իրենց ուխտին եւ ակունքներուն ողջմտութեան եւ առողջացման:

Դժբախտաբար, սակայն, մերթ՝ արտաքին շարունակուող հալածանքներու գնով, մերթ՝ ներքին թուլամորթական մոլուցքներու երեւումներով, միշտ չէ որ կարելի եղաւ Սփիւռքը ու սփիւռքահայութիւնը պահել արթուն ու գործնամիտ, իսկ աւելի կարեւորը՝ միաձոյլ ու միասնական, միախումբ ու միաբան:

❀❀❀

Վերջին հաշուով, հայութիւնը Ցեղասպանութիւն տեսած եւ ապրած ժողովուրդ մըն է, իր տարագիրներով, տեղահաններով ու գաղթականներով, բայց, տոկացած է ու դիմացած, հակադարձած ու դիմագրաւած, յանուն ինչի՞, եթէ ոչ իր ժողովուրդին բարօրութեան ու հայրենահողին կապուածութեան, իսկ ատոնք ամենէն հզօր ռազմախարիսխներն էին իր գոյութեան, վերականգնումին ու վերազարթօնքին, թէկուզ, իր «բուռ» մը ըլլալու ու մնալու հաւանականութեամբ, բայց, միշտ մնալով աներեր եւ անզիջող ապագայի նկատմամբ, զայն նկատելով այն թռիչքային բեւեռը, որուն միջոցով, ան կը մնայ հաւատարիմ ու հնազանդ, ամրակուռ եւ ամրապինդ հաւաքականութիւն մը, ամբողջութիւն մը:

Միթէ պարզ չէ՞, թէ ինչու հայութիւնը, իր բազմադարեան դժխեմային ու քաոսային արգելքները փշրելով ու չէզոքացնելով, նոյնիսկ ի գին իր հալածանքներուն ու ճնշումներուն, մնաց անյողդողդ եւ անխախտ, որպէսզի հայ ժողովուրդը, միշտ մնայ իր «ցեղի ձայն»ին բաբախուն բազմկերակն ու զրնգուն շարժակը, իսկ ասոնք բաւարար նախանշաններ չէի՞ն, որ հայութիւնը ոչ միայն չընկրկի, այլեւ՝ աւելի հաստատուն հիմերու վրայ մնայ անխորտակելի եւ անքակտելի անառիկութեամբ մը:

Հայ ժողովուրդը, իր «կենաց ու մահ»ու արհաւիրքներուն մէջ, ո՞վ ըսաւ թէ՝ մնաց անվնաս եւ անաղէտ, ընդհակառակը, յաճախ ենթարկուեցաւ, ամէն տեսակի բարբարոսութեանց ու բռնութեանց, վայրագութեանց եւ խոշտանգութեանց, ուր՝ սպանդը, գաղթը, կեղեքումն ու զաւթումը, միշտ ալ՝ «Դամոկլեան սուր»էն աւելի ուժգնութեամբ, իր գլխուն վրայ ցցուած էին, բազմած ու բզքտած:

Այս բոլոր գրառումներէն եւ յիշագրութիւններէ ետք, ինչպէ՞ս կարելի է բնութագրել կամ նկարագրել հայութեան կարգավիճակը, առնուազն, ներկայ հանգրուանի լոյսին տակ, երբ անիկա ԿԱ՛Յ, Կ՚ԱՊՐԻ, ԿԸ ՇՆՉԷ ու ԿԸ ԳՈՐԾԷ:

Հարցադրումը՝ անխուսափելի է, իսկ ախտաճանաչումը՝ անուրանալի, որովհետեւ, անցեալէն եկած աւանդութիւններով սրսկուած ու սնուած հայութիւնը, արդեօ՞ք նոյն ապրումներով կը ներշնչէ կամ… կ՚արտաշնչէ, նոյնիսկ՝ երբ ան ըլլայ կոփուած ու համալրուած հայկականութեան տիպար մը, իր խորքով ու կազմով, իր տեսքով եւ երթով, բայց, անոր մեծ մասին մօտ նուազած ըլլալով այն եռանդն ու տեսիլքը, երանգն ու ցոլքը, որոնք կային (կամ պէտք է ըլլային՝ յետ այնու), որովհետեւ, հոսկէ է որ կը սկսի սայթաքումը, տատանումը կամ տարտղնումը:

❀❀❀

Այսօր, քիչ մը ամէն տեղ կը տեսնենք հին ու նոր սփիւռքներ, մաս մը հասկնալի պատճառներով, մաս մը՝ ակամայ, մաս մըն ալ՝ անբնական:

Նախեւառաջ, պէտք է հարց տրուի, աւելի ճիշդ, ստուգել, բացատրել ու հիմնաւորել, թէ արդեօք Սփիւռք կոչուած գոյամարմինը, իրաւունք ունի՞ բազմանալու կամ բազմաճիւղաւորուելու, իսկ

այդ «ընդլայնումներն ու տարածումները» որո՞ւն շահ կը բերեն, հետեւաբար, կ'արժէ՞ նման «թափերու» անձնատուր ըլլալ կամ հոսանքն ի վար սահիլ ու սայթաքիլ:

Եթէ հայոց Ցեղասպանութիւնը պատճառ դարձան «Նոր Սփիւռք» հասկացողութեան (քանի, առ այդ կար Սփիւռք, սակայն, ոչ այն տարողութեամբ ու քանակութեամբ, ինչ որ եղաւ յետագային), իսկ ատիկա, իրօք, դարձաւ փրկութեան օղակ մը, սակայն, ժամանակի ընթացքին, այդ Սփիւռքները, իրենց դասականութենէն դուրս եկան եւ դարձաւ նոր գաղթավայրերու ապաստարաններ, իրենց սահմաններու նոր ու տարբեր քարտէսագրութիւններով, աշխարհագրական խայտաբղէտ պատկերներու գծագրումով, ձեւաւորումով ու ստեղծումով:

Մէկ կողմէն՝ Հայաստանի անկախութիւնը պատճառ դարձաւ, հայաթափումի զգալի հոսանքի մը, միւս կողմէն՝ Միջին Արեւելքի կարգ մը գաղութներու անկայունութիւնները (ինչպէս՝ Իրաք ու Սուրիա), նաեւ Լիբանանէն հեռանալու դրդապատճառները, առիթներ դարձան երբեմն անոնց մեծաթիւ բնակչութեանց նօսրացումին, թողլքելու իրենց ծննդավայրերը ու պանդխտութեան ճամբաներ փնտռելու ու բռնելու, խոր յիշատակներ ու կարօտներ ձգելով իրենց ետին:

Հարցը եւ մտահոգիչը այն էր, որ Սփիւռքը (իմա՝ յատկապէս Արեւմտահայութիւնը), իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, որքան ալ իր սեփական հողը ու հայրենիքը ունենալու գնով իսկ, միշտ իր ՃԱՄՊՐՈՒԿները իր բնակարանին ապահով ու մնայուն մէկ անկիւնը զետեղած կ'ըլլար, անշուշտ, իրմէ անբաժան ու սիրելի պահապան-առաջնորդող ԱՆԹԱՑՈՒՊը ի ձեռին:

Եւ այսպէս, ամէն ցնցումէ մը տագնապէ մը ետք, տեղւոյն հայաբնակչութեան մեծ մասը, ճամպրուկը ուսին եւ անթացուպը ձեռքին, երբեմն առանց գիտնալու ո՛ւր եւ ո՛ր ուղղութեամբ, ճամբայ կ'ելլէր, ոմանք առանց անդրադառնալու, որ անցեալի իրենց ծնողներուն ու հարազատներուն ճամբան ընտրած են… Տ՛էր Զօրեան տեղաշարժով:

Հայաստանցիները եւս, հակառակ որ իրենց պապենական սեփական հողին ու հայրենիքին վրայ ծնած եւ ապրած են, աւելի ԱՆՆԵՐԵԼԻՈՒԹԵԱՄԲ, ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԵԱՄԲ եւ ԱՆՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ այլուր չուեցին եւ իրենց ազգային-հայրենական հարստութիւնն ու ժառանգութիւնը ստուերեցին, իրենց հապճեպին եւ շուտիկութեան մէջ մոռնալով… օրհնութիւններ, սրբութիւններ եւ անձեռնմխելիութիւններ:

Սակայն, ուշագրաւ եւ ողջունելի է, «գաղթող կռունկ»ներէն զգալի թիւ մը, չդիմանալով օտարութեան ծանր, խորթ եւ անհամակերպելի պայմաններուն, վերադարձած են (ու կը վերադառնան) իրենց օճախները, մինչ՝ Միջերկրականեան ափերէն խուճապահարներ, նոյն հեւքին մէջ չեն, բայց, կարօտի ու սիրոյ իրենց զգացմունքներուն յագուրդ տալու համար, ոմանք առիթէ-առիթ կու գան, կը վայելեն, կ'ապրին երանելի օրերը, կ'ափսոսան, բայց, կը համակերպին իրենց նոր «գաղթավայրերու» կեցութեան:

Ի դէպ, այս առիթով, արդեօք պիտի գա՞յ այն եղջանկաբեր պահը, երբ հայրենի պետութիւնը պիտի ձեռնարկէ, հետզհետէ իր հողին վրայ կազմակերպելու ՏՈՒՆԴԱՐՁի արշաւ մը, չէ՞ որ այժմու Հայաստանը ջերմ օճախն է ՀԱՄԱՅՆ հայութեան, հետեւաբար, արժանի՝ Սփիւռքէն հայրենիք վերադառնալու անգին կարելիութեան:

Սփիւռքի այս տարտղնուածութիւնը, ոչ թէ կը թուի, այլ կը հաստատուի, որ պիտի շարունակուի ու բազմանորոգուի, արդէն նախանշաններ եւ ախտանշաններ կան բազում ոլորտներէ ու ծիրերէ ներս, ուստի, բնաւ խաբկանքը չունենալ, թէ նորաստեղծ շերտերը կրնան փոխարինուիլ կամ տեղագրուիլ իրենց նախորդներէն աւելի փայլուն տարազումներով ու հիւսուածքներով, աւելի բարօր պայմաններով, առաւելութիւններով, տուեալներով կամ բարեմասնութիւններով:

Աշխարհի կարգավիճակները փոխուած են, երբեմն տեսանելի, երբեմն անտեսանելի, անկայունութիւններն ու տեղաշարժութիւնները ամենուրէք են, տեղ մը շատ, ուրիշ տեղ մը՝ միջակ,այլ տեղ մը՝ սաղմային, բայց, կան ատոնք, զգալի թէ ոչ, բայց, ի վերջոյ բացայայտելի մթագոյներով:

Հայկական տեսանկիւնէ երբ կը դիտուին, արագ կամ աստիճանական կարգով զարգացումները, հետաքրքրական է, պատկան գաղութներ կամ շրջանակներ, ինչպէ՞ս կը վերաբերուին անոնց հետ ու կ'անդրադառնան այն «գալիք»ներէն, որոնք կրնան աղիտաբեր ըլլալ, ինչպէս եղաւ կարգ մը հայագաղութներու պարագային:

Բնական է, մեր մտահոգութեան արձանագրութիւնները կ'ահազանգուին, որոշ կացութիւններէ մեկնելով, բայց, ամենէն աւելի ապագայի որոգայթներէն, աւելի դիպուկ՝ հայկական կռուաններն ու խարիսխները «շխրկացնող ու դղրդացնող» շարժերէն, որոնք Սփիւռքը կրնան փոթորկել ու նոր սերունդին վրայ ազդել, միջավայրօրէն, շրջապատօրէն, լեզուականօրէն, ազգայնօրէն՝ ինքնութեան եւ էութեան, պատկանելիութեան ու դաստիարակութեան առումներով:

Եթէ նոյնիսկ նման իրադրութիւններու առջեւ սկսած են գտնուիլ, համեմատաբար, նման վտանգներէն հեռու գտնուողներ, սակայն, կան նաեւ այնպիսիներ, որոնք «ներխուժուած» ըլլալով այս կամ այն ափերէն ներս, ոչ միայն նախանձելի վիճակ մը չունին, այլ՝ կը տառապին հետզհետէ ձեւափոխուելու ու դիմափոխուելու, անխուսափելի… պարտաւորութիւններէն:

Ուրիշ կամ հեռաւոր երկիրներ ապաստանելով, հոն խնճոյքային-խրախճանքային մթնոլորտներ վայելելով խանդավառուիլը տակաւին արժեչափեր չեն, այլ՝ Սփիւռքը… դեղնաւորելը, յանուն ինչի՞, «ճամպրուկի եւ անթացուպ»ի քաղաքականութեան պահպանումի՞ն, թէ՝ յետագայ սերունդները, մեղմ ըսած, ապակողմնորոշելու:

Մտածէք, խոկացէք ու ճշդեցէք, ձեր դիրքը:

(Պէյրութ)

11/11/2026

ՀԱՄԱՅՆՔԱՅԻՆ ԿԵԱ՞ՆՔ, ԹԷ՞ ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԹԷՆՊԷԼԵԱՆ

30/10/2026

Համայնքի մը կենսունակութիւնը կարելի չէ չափել միայն դպրոցներու, եկեղեցիներու, միութիւններու եւ մշակութային հաստատութիւններու գոյութեամբ: Նոյնքան կարեւոր է հասկնալ, թէ համայնքին անդամները ինչպէ՛ս կը յարաբերին իրարու հետ, որքանո՛վ կը վստահին իրարու, ազատօրէն կ'արտայայտեն իրենց կարծիքները եւ կը համարձակին բարձրաձայնել իրենց մտահոգութիւնները՝ առանց իրենց կարծիքներուն պատճառով դատապարտուելու կամ

համայնքէն մէջ մեկուսացուելու վախին:
Իսկ ի՞նչ կը պատահի, երբ այդ վստահութիւնն ու անկեղծութիւնը կը բացակային, երբ մարդիկ կը սկսին իրենց իրական մտածումները, զգացումները եւ մտադրութիւնները թաքցնել՝ ուրիշներուն ներկայանալով տարբեր դէմքով: Այլ խօսքով՝ երբ դիմակներ կը կրեն: Եւ կրնա՞յ այդպիսի համայնք մը իսկապէս զարգանալ ու յարատեւել:

Սակայն կայ աւելի մտահոգիչ երեւոյթ մը. ի՞նչ կը պատահի, երբ այդ դիմակները կը ծառայեն ոչ միայն անհատական կարծիքները թաքցնելու, այլեւ ծածկելու հաստատութիւններու ձախողութիւնները, ղեկավարներու անատակութիւնը, անձնական շահերը եւ փտածութիւնը:

Այդ պարագային դիմակը այլեւս պարզապէս ընկերային երեւոյթ մը չէ: Ան կը դառնայ պատասխանատուութենէ խուսափելու եւ իրականութիւնը խեղաթիւրելու միջոց:

Մարդիկ միշտ ալ տարբեր դերեր ստանձնած են ընկերային կեանքի մէջ: Սակայն խնդիրը կը սկսի այն պահուն, երբ դիմակը կը դադրի ընկերային յարմարեցում ըլլալէ եւ կը վերածուի ինքնապահպանման կամ խաբէութեան միջոցի:

Երբ անձ մը կը վախնայ իր կարծիքը յայտնելէ, որովհետեւ կրնայ կորսնցնել իր աշխատանքը, դիրքը կամ համայնքին մէջ ունեցած յարգանքը, ան կը սորվի լռել: Երբ քննադատութիւնը կը նկատուի անհաւատարմութիւն, մարդիկ կը սորվին համաձայնիլ՝ նոյնիսկ երբ համամիտ չեն:

Սակայն դիմակ կրողը միշտ չէ, որ վախցողն է: Երբեմն ան նոյնինքն այն անձն է, որուն գործունէութիւնը պէտք է քննութեան ենթարկուի: Ան կրնայ ներկայանալ իբրեւ նուիրեալ ղեկավար, մինչ իրականութեան մէջ անկարող է լուծելու իրեն վստահուած խնդիրները: Կրնայ շարունակ խօսիլ ծառայութեան մասին, մինչ իր առաջնահերթութիւնը սեփական դիրքին պահպանումն է: Կրնայ հանրութեան ներկայացնել յաջողութիւններու փայլուն պատկեր մը, մինչ իր ղեկավարած հաստատութիւնը կը տառապի կազմակերպական տկարութիւններէ եւ հաշուետուութեան բացակայութենէ:

Այսպէս դիմակը կը ծառայէ ոչ միայն իրականութիւնը թաքցնելու, այլեւ անոր փոխարէն ուրիշ իրականութիւն մը ներկայացնելու:

Դիմակներու մշակոյթով ապրող համայնքը աստիճանաբար երկու տարբեր պատկեր կը ներկայացնէ: Առաջինը հրապարակային պատկերն է՝ հանդիսութիւններ, ժողովներ, յաջողութիւններու մասին հաղորդագրութիւններ, շնորհաւորական խօսքեր եւ լուսանկարներ: Այս պատկերին մէջ հաստատութիւնները կենսունակ են, ղեկավարները՝ նուիրեալ, իսկ ապագան՝ խոստմնալից: Երկրորդը իրական կեանքն է՝ չլուծուած խնդիրները, կազմակերպական անկարողութիւնը, ներքին հակասութիւնները, անձնական շահերը եւ երբեմն փտածութեան մասին անպատասխան մնացած հարցումները:

Երբ հաստատութեան մը հանրային պատկերը աւելի կարեւոր կը դառնայ, քան անոր իրական վիճակը, առաջնահերթութիւնը այլեւս խնդիրը լուծելը չէ, այլ այն տպաւորութիւնը ստեղծելը, թէ խնդիր գոյութիւն չունի կամ հարթուած է անիկա:

Կարելի է շարունակ խօսիլ մշակութային վերելքի մասին՝ առանց քննելու մշակութային հաստատութիւններուն իսկական իրավիճակը: Կարելի է հպարտանալ կրթական աւանդով՝ անտեսելով կրթական համակարգին դիմագրաւած լուրջ մարտահրաւէրները: Կարելի է համայնքային միասնականութիւնը ջատագովել՝ մինչ պառակտումները կը ջլատեն հաւաքական կեանքը:

Երբ դիմակը կը ծածկէ փտածութիւնն ու անկարողութիւնը

Դիմակներու մշակոյթին ամենէն վտանգաւոր հետեւանքներէն մէկը այն է, որ ան կրնայ ոչ միայն ծածկել սխալները, այլեւ անտեսանելի դարձնել զանոնք գործողներուն պատասխանատուութիւնը: Երբ որոշումներ կը կայացուին նեղ շրջանակներու մէջ, երբ ֆինանսական եւ կազմակերպական հաշուետուութիւնը կը բացակայի, կը ստեղծուին պայմաններ, որոնց մէջ անձնական շահը կրնայ գերադասուիլ հաւաքական շահէն:

Փտածութիւնը միշտ ալ բացայայտ չարաշահումի ձեւով չի դրսեւորուիր: Ան կրնայ արտայայտուիլ բարեկամական նշանակումներու, անձնական կապերու վրայ հիմնուած որոշումներու կամ հաստատութեան միջոցները նեղ շրջանակի մը շահերուն ծառայեցնելու միջոցով:

Բայց նոյնքան վտանգաւոր է անատակութիւնը, երբ ան կը պաշտպանուի հեղինակութեան դիմակով: Մարդ մը կրնայ տարիներ շարունակ ղեկավարել հաստատութիւն մը՝ առանց անոր հիմնական խնդիրներէն որեւէ մէկուն լուծում բերելու: Եւ սակայն, եթէ քննադատութիւնը կը լռեցուի, իսկ պաշտօնական յայտարարութիւնները կը շարունակեն գինք ներկայացնել իբրեւ անփոխարինելի ղեկավար, անատակութիւնը կը դառնայ ընդունուած երեւոյթ:

Այստեղ է, որ դիմակը կը կատարէ իր ամենավնասակար դերը. ան ոչ միայն կը ծածկէ ձախողութիւնը, այլեւ կ’արգիլէ անոր սրբագրութիւնը: Որովհետեւ կարելի չէ լուծել խնդիր մը, որուն գոյութիւնը կ’ուրանանք: Կարելի չէ բարեփոխել հաստատութիւն մը, որուն տկարութիւններուն մասին խօսիլը կ’արգիլուի:

Լռութեան պատասխանատուութիւնը

Դիւրին պիտի ըլլար այս երեւոյթին պատասխանատու նկատել միայն ղեկավարները: Սակայն դիմակներու մշակոյթը կը պահպանուի նաեւ անոնց միջոցով, որոնք կը մասնակցին անոր: Մենք երբեմն կը գովաբանենք մարդիկ, որոնց մասին անձնական զրոյցներու ընթացքին բոլորովին տարբեր կարծիքներ կ’արտայայտենք: Կ’ընդունինք որոշումներ, որոնց համաձայն չենք: Կը լռենք անարդարութեան դիմաց, երբ ան մեզի անմիջականօրէն չի վնասեր:

Այս վարքագիծը կրնայ ծնիլ վախէն, յոգնութենէն կամ այն համոզումէն, թէ խօսիլը ոչինչ պիտի փոխէ: Սակայն հետեւանքը նոյնն է. լռութիւնը կը նպաստէ անպատասխանատուութեան շարունակութեան:

Համայնք մը չի կրնար անկեղծութիւն պահանջել իր անդամներէն, եթէ անկեղծ ըլլալու գինը չափազանց բարձր է: Բայց չի կրնար նաեւ առողջանալ, եթէ շարունակէ ընդունիլ, որ ղեկավարութեան հեղինակութիւնը աւելի կարեւոր է, քան ճշմարտութիւնը:

Առողջ համայնքը այն չէ, ուր տարակարծութիւն գոյութիւն չունի, այլ այն, ուր տարբեր կարծիքներ կրնան արտայայտուիլ՝ առանց պատկանելիութիւնը հարցականի տակ դնելու:

Դիմակներու մշակոյթը չի վերանար անկեղծութեան կոչերով: Ան կը պահանջէ թափանցիկ որոշումներ, յստակ պատասխանատուութիւններ, արդար ընթացակարգեր եւ իրական հաշուետուութիւն:

Պէտք է նաեւ վերջ տալ այն սովորութեան, որով հաստատութեան քննադատութիւնը կը նոյնացուի համայնքին դէմ դիրքորոշումի հետ: Հաստատութիւն մը համայնքը չէ: Ղեկավար մը հաստատութիւնը չէ: Ոչ մէկ անհատ կամ կազմակերպութիւն կրնայ բացարձակ մենաշնորհի վերածել համայնքին շահը սահմանելու իրաւունքը:

Ի վերջոյ, համայնքի մը կենսունակութիւնը պէտք չէ չափել միայն անոր պատմութեամբ, շէնքերով կամ կազմակերպած ձեռնարկներով: Պէտք է նաեւ հարց տալ՝ ի՞նչ խնդիրներ լուծած են անոր հաստատութիւնները, որքանո՞վ կը ծառայեն իրական կարիքներուն եւ պատրա՞ստ են ընդունելու իրենց սխալները:

Ամենէն վտանգաւոր պահը այն չէ, երբ համայնքին մէջ մարդիկ կը սկսին դիմակ կրել: Ամենէն վտանգաւորը այն է, երբ դիմակները այնքան սովորական կը դառնան, որ համայնքը այլեւս չի կրնար տարբերել իսկական ծառայութիւնը՝ ցուցադրութենէն, կարողութիւնը՝ հեղինակութենէն, իսկ նուիրումը՝ անձնական շահէն:

Եւ թերեւս համայնքային վերակառուցումը պէտք է սկսի ոչ թէ նոր շէնքով մը, նոր ծրագիրով մը, նոր ճառերով կամ նոր ղեկավարով մը, այլ շատ աւելի դժուար քայլով մը՝ դադրիլ յաջողութեան դիմակով ծածկելէ ձախողութիւնը եւ համարձակիլ համայնքին իրական խնդիրներուն նայիլ՝ առանց դիմակի:

Ժամանակն է վերջ տալու համայնքային դիմակահանդէսին:

ԵՐԲ ՄԱՐԴԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՅ ՄԱՐԴԷՆ...

ԱՀԱՐՈՆ ՇԽՐՏԸՄԵԱՆ

Այս առաւօտ, դիմատետրի բարեկամներէս մէկուն էջին վրայ աչքիս զարկաւ հետեւեալ միտքը. «Կը կարծեմ, թէ պէտք է աւելի շատ մտահոգուինք մարդկային յարաբերութիւններու պաղութեամբ, քան՝ համաշխարհային տաքացումով»: Նախադասութիւն մը, որուն ետին ամբողջ խորհրդածութիւն մը կը թաքնուէր: Կարդալէ ետք, միտքը չյքեց զիս: Զգացի, որ անիկա կը շօշափէ մեր ժամանակներու խորունկ հակասութիւններէն մէկը եւ արժանի է աւելի լայն խորհրդածութեան: Ահաւասիկ, այդ միտքէն ծնած իմ խոհերս:
Մարդկութիւնը այսօր գիտական,

արհեստագիտական եւ հաղորդակցական աննախադէպ յառաջդիմութիւններ կ'արձանագրէ: Հեռաւորութիւնները կը կրճատուին, տեղեկութիւնները վայրկեաններու ընթացքին կը շրջին աշխարհով մէկ, անհատին կեանքը դիւրացնելու միջոցները կը բազմապատկուին: Սակայն այս ամբողջ յառաջդիմութեան զուգահեռ՝ տարօրինակ հակասութիւն մը կը խորանայ. Անհատը հետզհետէ կը դժուարանայ հաղորդակցիլ իր կողքին գտնուող մարդուն հետ:
Հաղորդակցութեան միջոցները կը զարգանան, մինչդեռ մարդկային հաղորդակցութիւնը կը կորսնցնէ իր հոգեկան ջերմութիւնը: Կը փոխանակենք բազմաթիւ հաղորդագրութիւններ, սակայն կը նուազի անկեղծ զրոյցի, դիմացինը լսելու եւ հասկնալու պատրաստակամութիւնը: Աշխարհը մեր մատներուն տակ է, բայց երբեմն մեր սիրտը փակ կը մնայ նոյն տան մէջ ապրող մարդուն առջեւ:
Այս օտարացումը յաճախ կը սկսի ընտանիքէն՝ մարդկային յարաբերութիւններու առաջին դպրոցէն: Այրն ու կինը կրնան տարիներ շարունակ բաժնել նոյն յարկը, նոյն մտահոգութիւններն ու կեանքի բեռը, սակայն աստիճանաբար հեռանալ իրարմէ: Սէրը կը զիջի սովորութեան, զրոյցը՝ լռութեան, փոխըմբռնումը՝ փոխադարձ դժգոհութիւններու: Երբեմն նոյն սեղանին շուրջ նստած մարդիկ հոգեպէս աւելի հեռու կը գտնուին իրարմէ, քան տարբեր երկիրներու մէջ ապրողները:
Ծնողք-զաւակ յարաբերութիւններուն մէջ եւս մտահոգիչ երեւոյթ մը կը պարզուի: Ծնողքը կրնայ զաւակին ապահովել կրթութիւն, նիւթական միջոցներ եւ բարեկեցութիւն, սակայն անոր ժամանակ տրամադրելու, լսելու եւ ներաշխարհին հաղորդակից դառնալու անհրաժեշտութիւնը երկրորդական նկատել: Միւս կողմէ, զաւակն ալ կրնայ այնքան կլանուիլ իր անձնական կեանքով, որ մոռնայ ծնողքին կարօտը, մենութիւնը եւ իր ներկայութեան հանդէպ ունեցած սպասումը: Ընտանիքը տան մը մէջ ապրող մարդոց պարզ հաւաքածոյ չէ. անիկա սիրոյ, հոգատարութեան, զոհողութեան եւ փոխադարձ պատասխանատուութեան կենդանի միջավայրն է:
Նոյն սառնութիւնը թափանցած է նաեւ հասարակական եւ ազգային կեանք: Գաղափարախօսութիւնները, որոնք կոչուած են հասարակութիւններուն ուղղութիւն տալու, երբեմն կը վերածուին բաժանարար պատնէշներու: Մարդիկ կը սկսին դիմացինը դատել իր քաղաքական պատկանելիութեամբ, համոզումներով կամ աշխարհայեացքով՝ մոռնալով, որ գաղափարական տարակարծութիւնը իրաւունք չի տար անտեսելու մարդկային արժանապատուութիւնը:
Երբ քաղաքական հակադրութիւնը կը վերածուի թշնամանքի, երբ գաղափարական ճամբարին շահը կը գերադասուի ազգային ընդհանրութիւններէն, հասարակութիւնը կը կորսնցնէ իր ներքին ամրութիւնը: Կը վիճինք ապագային մասին, բայց կը դժուարանանք զայն միասին կերտել: Կը պաշտպանենք մեր համոզումները, սակայն կը մոռնանք լսելու եւ հասկնալու պարտաւորութիւնը: Այսպէս, գաղափարներու բազմազանութիւնը, որ կրնայ հարստացնել ազգային կեանքը, կը վերածուի պառակտումի աղբիւրի:
Արդեօք այս բոլորը մարդկային յառաջդիմութեան գի՞նն են: Անհատապաշտութեան, մրցակցութեան եւ սպառողական մտածողութեան գերակայութիւնը հետզհետէ երկրորդական դիրքի՞ կը մղէ մարդուն բարոյական պարտաւորութիւնները: Գուցէ ժամանակակից անհատը այնքան զբաղած է իր կեանքը դիւրացնելու միջոցներ փնտռելով, որ կը մոռնայ զայն իմաստաւորելու անհրաժեշտութիւնը:
Քաղաքակրթութիւնը կը չափենք գիտական յայտնագործութիւններով, տնտեսական ցուցանիշներով, շէնքերու բարձրութեամբ եւ արհեստագիտական նորարարութիւններով: Այս բոլորը մարդկային ձեռքբերումներ են: Սակայն ո՞վ կը չափէ կարեկցանքի, փոխադարձ յարգանքի, հանդուրժողութեան եւ բարոյական պատասխանատուութեան մակարդակը: Ի՞նչ արժէք ունի նիւթական յառաջդիմութիւնը, երբ անոր զուգահեռ կը նահանջեն մարդուն հոգեկան եւ բարոյական արժէքները:
Մարդկային քաղաքակրթութեան առաքելութիւնը պէտք է գերազանցէ նիւթական բարեկեցութեան ապահովումը: Անոր իրական իմաստը կը գտնուի անհատին արժանապատուութիւնը պաշտպանելու, ազատութիւնը յարգելու, արդարութիւն հաստատելու եւ հասարակութիւնները աւելի համերաշխ դարձնելու մէջ: Գիտութիւնը կրնայ բացայայտել տիեզերքի գաղտնիքները, բայց քաղաքակրթութեան մարդկային չափանիշը կը բացայայտուի մարդուն՝ իր նմանին հանդէպ ունեցած վերաբերմունքով:
Իսկ մարդո՞ւն կոչումը: Անհատին կոչումը միայն ստեղծել, արտադրել, յաջողիլ եւ տիրանալ չէ: Անիկա նաեւ սիրելն է, հասկնալը, ներելը, օգնութեան ձեռք երկարելը, ուրիշին ցաւին

հաղորդակից դառնալը եւ իր ներկայութեամբ կեանքը աւելի տանելի դարձնելը: Մարդկային էութեան մեծութիւնը կը դրսեւորուի այն պահուն, երբ անհատը կրնայ իր անձնական շահերէն վեր բարձրանալ եւ կարեկցիլ ուրիշին:
Անշուշտ, կենսոլորտի տաքացումը իրական եւ լուրջ վտանգ մըն է, որուն դէմ պայքարը մարդկութեան պարտաւորութիւնն է: Բնութեան պաշտպանութիւնը մեր ապագայի պաշտպանութիւնն է: Սակայն նոյնքան հրամայական է պահպանել մարդկային այն միջավայրը, որուն մէջ կ'ապրինք: Բնութեան ջերմաստիճանի բարձրացումը կը սպառնայ մոլորակին, իսկ մարդկային յարաբերութիւններու սառեցումը՝ ընտանիքներու ամբողջականութեան, հասարակութիւններու համերաշխութեան եւ ազգերու ներքին ամրութեան:
Գուցէ ժամանակն է վերանայելու յառաջդիմութեան մեր չափանիշները: Աւելի արագ հաղորդակցիլը չի նշանակեր աւելի լաւ հաղորդակցիլ: Աւելի շատ ունեցուածք կուտակելը՝ չի նշանակեր աւելի հարուստ կեանք ապրիլ: Իսկ գաղափարական համոզումներ ունենալը արտօնութիւն չի տար մոռնալու մարդասիրական արժէքները:
Մարդկութիւնը այսօր կարիքը ունի ոչ միայն աւելի խելացի, գիտակից ու զարգացած ըլլալու, այլեւ՝ աւելի զգայուն, արդարամիտ եւ պատասխանատու: Որովհետեւ մարդկային յառաջդիմութիւնը իր իսկական արժէքը կը ստանայ ո՛չ միայն գիտութեան ու արհեստագիտութեան նուաճումներով, այլեւ մարդասիրութեամբ, խղճով եւ դիմացինի ցաւը զգալու կարողութեամբ:
Ի վերջոյ, ի՞նչ արժէք ունի մոլորակ մը, որ օր ըստ օրէ կը տաքնայ, երբ հետզհետէ կը սառի անոր վրայ ապրող մարդուն սիրտը: Աշխարհը փրկելու համար բաւարար չէ պահպանել բնութիւնը. անհրաժեշտ է նաեւ պահպանել մարդկայինը՝ սէրը, կարեկցանքը, արդարութիւնն ու խիղճը:

ԱԻ-Ի ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻՆ՝ ՄԵՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՏԱԿԱԻԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԱՂԱՆԵՐՈՒ ԵԻ ՋՈՋԵՐՈՒ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

✎ ՎԱՐՈՒԺ ԹԷՆՊԷԼԵԱՆ

14/10/2026

Պատկերացուցէ՛ք հաստատութիւն մը, թերթ մը կամ դպրոց մը, որ ունի կայքէջ, ընկերային ցանցերու էջեր, ելեկտրոնային նամակագրութիւն եւ առցանց ժողովներ կազմակերպելու կարելիութիւն:

Հարցում մը. ուրեմն արդիականացա՞ծ է:

Շարունակե՛նք:

Երբ կը հետեւինք անոր որոշումներու կայացման ընթացքին, աշխատանքներու կազմակերպման եղանակին եւ երիտասարդներուն հետ յարաբերութիւններուն, կը յայտնաբերենք բոլորովին տարբեր իրականութիւն մը: Հաստատութիւնը կրնայ գործածել քսանմէկերորդ դարու գործիքներ, բայց տակաւին մտածել հեռագրի եւ թելեքսի դարաշրջանի տրամաբանութեամբ:

Այսի՞նքն:

Սփիւռքահայ աւանդական հաստատութիւնները պատահականօրէն չեն ստեղծուած: Անոնք ծնած են իրական կարիքներէ, ընդհանրապէս՝ ազգային աղէտէ մը վերապրած ժողովուրդի գոյատեւման հրամայականէն: Դպրոցները, մշակութային միութիւնները, բարեսիրական կազմակերպութիւնները, մարզական ակումբները, մամուլը եւ համայնքային կառոյցները տասնամեակներ շարունակ պահպանած են լեզուն, փոխանցած են մշակութային ժառանգութիւնը եւ կազմակերպած են համայնքային կեանքը:

Սակայն պատմական վաստակը ինքնին չի կրնար երաշխաւորել ապագայի կենսունակութիւնը: Աւելին՝ երբեմն անցեալի յաջողութիւնը կը դառնայ ներկայի մեծագոյն խոչընդոտը: Որովհետեւ հաստատութիւն մը, որ տասնամեակներ շարունակ յաջողած է որոշ գործելակերպով, կրնայ դժուարութեամբ ընդունիլ, թէ նոյն գործելակերպը այսօր այլեւս բաւարար չէ:

Նոր գործիքներ, հին մտածողութիւն

Հեռագրի եւ թելեքսի դարաշրջանին տեղեկութիւնը սահմանափակ էր, անոր փոխանցումը՝ դանդաղ: Կազմակերպութիւնները մեծ մասամբ կը գործէին կեդրոնացեալ համակարգերով: Տեղեկութիւնը կը հասնէր ղեկավարութեան, որոշումները կը կայացուէին սահմանափակ շրջանակի մը մէջ, ապա կը փոխանցուէին անդամներուն:

Այսօր, սակայն, աշխարհը արմատապէս փոխուած է:

Տեղեկութեան հասանելիութիւնը այսօր աննախընթաց չափերու հասած է: Գիտելիքը միայն հաստատութիւններու պատերէն ներս չի փոխանցուիր: Երիտասարդ մը կրնայ իր հեռաձայնով հետեւիլ աշխարհի լաւագոյն համալսարաններու դասախօսութիւններուն, նոր հմտութիւններ ձեռք բերել եւ ստեղծագործական աշխատանք կատարել՝ առանց աւանդական կառոյցի մը միջնորդութեան:

Իսկ արուեստական իմացականութիւնը (ԱԻ) արդէն կը փոխէ ուսումնասիրելու, գրելու, թարգմանելու եւ աշխատելու ձեւերը: Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ կը նշանակէ շարունակել ղեկավարել հաստատութիւն մը յիսուն-վաթսուն տարի առաջուան տրամաբանութեամբ: Կը նշանակէ՝ նոր աշխարհի հարցումներուն պատասխանել հին աշխարհի ենթադրութիւններով:

Արդիականացումը յաճախ կը շփոթենք արհեստագիտական միջոցներու ձեռքբերման հետ: Հաստատութիւն մը կը բանայ կայքէջ մը եւ կը կարծէ, թէ արդիականացած է: Կը ստեղծէ ընկերային ցանցերու էջ մը եւ կը կարծէ, թէ երիտասարդներուն հետ հաղորդակցութեան խնդիրն ալ լուծած է: Սակայն կայքէջը կրնայ վերածուիլ նախկին տեղեկատախտակին թուային տարբերակին, ընկերային ցանցերու էջը՝ հին շրջաբերականներուն նոր ձեւին, իսկ առցանց ժողովը՝ նոյն անվերջ քննարկումներուն շարունակութեան:

Փոխուած է միջոցը, բայց ոչ մտածողութիւնը:

Երբ հաստատութիւնը կը դառնայ ինքնանպատակ

Սփիւռքահայ կազմակերպական կեանքի ամենէն զգայուն հարցերէն մէկը հաստատութեան գոյութիւնը անոր առաքելութենէն զանազանելն է: Հաստատութիւնները կը ստեղծուին որոշ կարիքներ բաւարարելու համար: Սակայն ժամանակի ընթացքին երբեմն կը պատահի, որ անոնց պահպանումը ինքնին կը դառնայ գերագոյն նպատակ:

Այդ պարագային հիմնական հարցումը այլեւս չըլլար՝ «Ի՞նչ կարիք կը բաւարարենք»: Կ’ըլլայ՝ «Ինչպէ՞ս պահենք մեր գոյութիւնը»:

Առաջին հարցումը կը ստիպէ ուսումնասիրել հասարակութեան փոփոխուող կարիքները եւ անհրաժեշտութեան պարագային վերափոխուիլ: Երկրորդը կրնայ առաջնորդել դէպի ինքնապահպանում, փոփոխութեան նկատմամբ անվստահութիւն եւ գոյութիւն ունեցող կառոյցներու անվերջ վերարտադրութիւն:

Արդեօք մեր բոլոր հաստատութիւնները այսօր կը պատասխանե՞ն այն կարիքներուն, որոնց համար ստեղծուած էին: Իսկ եթէ այդ կարիքները փոխուած են, մենք փոխա՞ծ ենք մեր աշխատանքը:

Երբ աղաներն ու ջոջերը կ’որոշեն ապագան

Համայնքային շրջանակներուն մէջ յաճախ կը լսենք, թէ երիտասարդները այլեւս հետաքրքրուած չեն ազգային կամ միութենական կեանքով: Բայց կարելի՞ է նաեւ հարցնել, թէ մեր հաստատութիւնները որքանո՛վ պատրաստ են երիտասարդներուն իսկական մասնակցութեան առիթ տալու:

Աւանդական մտածողութեան ամենէն յամառ դրսեւորումներէն մէկը «աղաներու եւ ջոջերու» մշակոյթն է, ուր որոշումներ կայացնելու իրաւունքը կը վերապահուի սահմանափակ շրջանակի մը, որ իր ազդեցութիւնը կը պարտի տարիքին, դիրքին, նիւթական կարողութեան կամ տարիներու ընթացքին ձեռք բերուած հեղինակութեան:

Այս համակարգը կը շարունակէ վերարտադրել ինքզինք՝ ղեկավարութեան բերելով նոյն միջավայրէն եկող եւ նոյն մտածողութիւնը ունեցող մարդիկ: Այսպէս, ղեկավարութեան շարունակականութիւնը կը շփոթուի նոյն անձերուն կամ նոյն խմբակին իշխանութեան պահպանումին հետ:

Խնդիրը չի սահմանափակուիր միութիւններով: Ան կրնայ դրսեւորուիլ նաեւ դպրոցներու եւ կրթական հաստատութիւններու վարչական մարմիններուն մէջ, ուր երիտասարդ մասնագէտները, ուսուցիչներն ու նոր մտածողութիւն ունեցող մարդիկ միշտ չէ, որ իրական մասնակցութիւն կ’ունենան որոշումներու կայացման: Դեռ վերջերս մեզի հասած տեղեկութիւններուն համաձայն՝ իր աշխատանքին մէջ յաջողութիւններ արձանագրած դպրոցի տնօրէն մը եւս տուժած է, ենթադրաբար, նոյն այս աղաջոջական մտայնութեան հետեւանքով:

Եւ ապա կը զարմանանք, թէ ինչո՛ւ երիտասարդները կը հեռանան:

Երիտասարդը միայն ապագայ ղեկավար չէ: Ան նաեւ այսօրուան մասնակիցն է՝ իր գիտելիքով, կարողութիւններով եւ աշխարհը դիտելու տարբեր եղանակով: Եթէ զինք կը հրաւիրենք միայն կատարելու մեծերուն որոշումները, բայց ոչ մտածելու, առաջարկելու եւ որոշելու, զարմանալի չէ, որ ան իր ստեղծագործական ուժը ուրիշ տեղ կը գործածէ:

Հաստատութիւն մը չի կրնար պատրաստել ապագայի ղեկավարներ, երբ իր ներկայի ղեկավարութիւնը պատրաստ չէ տեղ տալու անոնց:

ԱԻ-ն չի կրնար արդիականացնել հին մտածողութիւնը

Արուեստական իմացականութիւնը կրնայ օգնել հաստատութիւններուն աւելի արդիւնաւէտ կազմակերպելու իրենց աշխատանքը, ուսումնասիրելու անդամներուն կարիքները եւ մշակելու հաղորդակցութեան նոր ձեւեր: Սակայն ԱԻ-ի գործիքներ գործածելը ինքնաբերաբար չի նշանակեր արդիականացում:

Եթէ ղեկավարութիւնը չի հանդուրժեր քննադատութիւնը, ԱԻ-ն չի կրնար ստեղծել բաց քննարկումի մշակոյթ: Եթէ երիտասարդները դուրս կը մնան որոշումներու կայացումէն, ԱԻ-ն չի կրնար զանոնք վերածել իրական մասնակիցներու:

Աւելին՝ հին մտածողութիւնը նոր արհեստագիտութեամբ զինելը կրնայ նոյնիսկ ամրապնդել գոյութիւն ունեցող թերութիւնները: Քարացած կազմակերպութիւնը կրնայ աւելի արագ աշխատիլ, բայց շարունակել նոյն սխալները գործել:

Հայերէնը՝ անցեալի ժառանգութենէն դէպի ապագայի լեզու

Այս քննարկումը առանձնայատուկ նշանակութիւն ունի արեւմտահայերէնի համար: Տասնամեակներ շարունակ մեր հաստատութիւնները հայերէնի պահպանումը նկատած են իրենց հիմնական առաքելութիւններէն մէկը: Եւ իրաւացիօրէն:

Սակայն բաւարա՞ր է հայերէնով հանդէսներ կազմակերպել, ճառեր արտասանել, յիշատակի օրեր նշել եւ անցեալի գրականութիւնը մեծարել:

Լեզու մը չի կրնար կենսունակ մնալ միայն անցեալը յիշելու միջոց ըլլալով: Ան պէտք է կարենայ արտայայտել նաեւ ներկան եւ ապագան:

Եթէ երիտասարդը հայերէնով կը խօսի միայն ընտանեկան կամ հանդիսաւոր առիթներով, բայց գիտութեան, արհեստագիտութեան եւ իր մասնագիտական հետաքրքրութիւններուն մասին կ'արտայայտուի միայն ուրիշ լեզուներով, հայերէնի գործածութեան դաշտը աստիճանաբար կը նեղնայ:

Մեր հաստատութիւնները կրնան ստեղծել միջավայրեր, ուր հայերէնը միայն պահպանուող ժառանգութիւն չէ, այլ նոր գաղափարներու, ստեղծագործութեան եւ ուսումնասիրութեան կենդանի լեզու:

Որովհետեւ լեզու մը պահպանելու լաւագոյն միջոցներէն մէկը զայն նոր գիտելիքի եւ ստեղծագործութեան լեզու դարձնելն է:

Յարգել անցեալը՝ առանց անոր կառչելու

Մեզի անհրաժեշտ է կազմակերպական նոր մշակոյթ մը, որ կը քաջալերէ հարցադրումները, կը գնահատէ աշխատանքի իրական արդիւնքը, կը բաշխէ պատասխանատուութիւնները եւ համագործակցութիւնը կը նկատէ ուժ, ոչ թէ սպառնալիք:

Այս բոլորը չեն նշանակեր, թէ պէտք է հրաժարինք մեր աւանդական հաստատութիւններէն: Ընդհակառակը՝ անոնց կուտակած փորձառութիւնը, մարդկային կապերը եւ պատմական յիշողութիւնը անփոխարինելի արժէքներ են: Սակայն այդ արժէքները ապագային ծառայեցնելու համար անհրաժեշտ է ընդունիլ, որ անցեալի յաջողութեան պայմանները այլեւս նոյնը չեն:

Մեր նախորդ սերունդները ստեղծեցին հաստատութիւններ՝ անսալով իրենց ժամանակի կարիքներուն: Մենք անոնց վաստակին հաւատարիմ պիտի մնանք ոչ թէ կրկնելով իրենց գործելակերպը, այլ նոյն համարձակութեամբ պատասխանելով մեր ժամանակի կարիքներուն:

Հեռագիրն ու թելեքսը վաղուց պատմութեան անցած են: Ժամանակն է, որ անոնց դարաշրջանի մտածողութիւնն ալ անցնի պատմութեան:

ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԷՋ. ԱՇԽԱՐՀԱՏԱՐԱԾ ՀԱՅԵՐ՝ ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻԱՍԻՆ

Փառանձեմ Ֆագրաճեան-Տէմիրճեան

21 ✎ ՏԱՐԲԵՐԱԿ21

26/8/2026

Վերջին տասնամեակին Հայրենիքը հետզհետէ աւելի դարձած է աշխարհատարած հայութեան հանդիպման եւ միացման վայրը: Աշխարհի տարբեր երկիրներէն հայեր կու գան Հայաստան՝ միանալու իրենց հարազատներուն եւ բարեկամներուն, միասին ապրելու յիշատակելի պահեր եւ ընտանեկան նոր պատմութիւններ ստեղծելու: Այս այցելութիւնները միայն հարազատներու հանդիպումներ չեն: Անոնք նաեւ Հայրենիքի հողին, կենցաղին, բարքերուն, աւանդութիւններուն եւ մշակոյթին հետ վերամերձեցման առիթներ են: Հայրենիքի մէջ շատեր կը փնտռեն հինը, հարազատը, արժէքաւորը եւ այն գեղեցիկը, որ իրենց համար հայկականութեան հետ անքակտելիօրէն կապուած է:

Ասիկա, անշուշտ, չի նշանակեր, թէ Սփիւռքի մէջ այս բոլորը չկան: Հոն ալ սերունդներ շարունակ մեծ ճիգով պահպանած են հայկական մշակոյթն ու աւանդութիւնները: Երբեմն նոյնիսկ հայրենիքէն հեռու ապրիլը հայուն մէջ

աւելի մեծ վճռակամութիւն ստեղծած է իր ինքնութիւնը, լեզուն եւ կենցաղային սովորութիւնները պահպանելու համար։

Բայց Հայրենիքի հողին վրայ այդ բոլորը ուրիշ զգացողութիւն կը ստանան։ Այն, ինչ Սփիւռքի մէջ յաճախ գիտակցաբար կը պահպանուի, Հայրենիքի մէջ կը միանայ հողին, միջավայրին եւ հայկական կեանքի բնական ներկայութեան։

Ահա թէ ինչու վերջին տարիներուն կարելի է նկատել նաեւ հետաքրքրական երեւոյթ մը. աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ ապրող ընտանիքներ կ՚ընտրեն Հայաստանի մէջ համախմբուիլ իրենց կեանքի կարեւորագոյն պահերուն։

Եւ այդ պահերէն ամենէն խորհրդանշականներէն մէկը հարսանիքն է։

Այսօր բազմաթիւ սփիւռքահայ երիտասարդներ կը փափաքին իրենց ամուսնութիւնը կնքել Հայրենիքի մէջ։ Անոնց հարազատները տարբեր երկիրներէ Հայաստան կու գան իրենց կարօտը առնելու եւ միաժամանակ վայելելու թէ՛ զիրար, թէ՛ Հայրենիքը։

Այսպիսով հարսանիքը ընտանեկան ուրախութենէ մը աւելին կը դառնայ։ Ան երբեմն կը վերածուի փոքրիկ համահայկական հանդիպման մը, ուր Լիբանանէն, Ֆրանսայէն, Միացեալ Նահանգներէն, Գանատայէն, Աւստրալիայէն կամ այլ երկիրներէ եկած հարազատներ նոյն սեղանին շուրջ կը հաւաքուին հայկական հողին վրայ։

Հայկական հարսանիքը իր բազմազան ու գեղեցիկ աւանդութիւններով ինքնին մշակութային հարուստ ժառանգութիւն մըն է։

Աւանդաբար առաջին քայլերէն մէկը խօսքկապն է։ Տղուն ընտանիքը կ՚այցելէ աղջկան ընտանիքին՝ անոր ձեռքը խնդրելու։ Ծնողներուն հաւանութեամբ երիտասարդը մատանի մը կը զետեղէ աղջկան մատին՝ ի նշան իրենց կապին։

Ապա կու գայ նշանախօսութիւնը՝ ազգականներու եւ բարեկամներու աւելի մեծ հաւաքով։ Տէր Հօր օրհնութեամբ զոյգը կը փոխանակէ մատանիները՝ պատրաստուելով կեանքի նոր փուլին։

Այդ օրէն կը սկսին նաեւ հարսանեկան պատրաստութիւնները։

Ժամանակին աղջկան ընտանիքը հարսնցուն կը պատրաստէր իր նոր կեանքին՝ անոր տրամադրելով օժիտ, անհրաժեշտ իրեր եւ յաճախ ընտանիքի կիներուն ձեռքով պատրաստուած ասեղնագործութիւններ։ Իսկ տղուն ընտանիքը կը ջանար նորապսակներուն համար հանգստաւէտ եւ ապահով ընտանեկան բոյն մը պատրաստել։

Այս սովորութիւններուն ձեւերը բնականաբար փոխուած են։ Բայց խորքին մէջ նոյն գաղափարը կը մնայ. ամուսնութիւնը միայն երկու անհատներու միութիւն չէ, այլ նաեւ երկու ընտանիքներու մերձեցումը։

Հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական կարգ մը տօներ եւս ժամանակին մաս կազմած են հարսանեկան սովորութիւններուն։ Միջինքին, որ կը զուգադիպի Մեծ Պահքի քառասնօրեայ շրջանի կիսուն, աղջկան կողմը յատուկ ուտեստներ եւ հիւրասիրութիւն կը պատրաստէր, իսկ տղուն ընտանիքը նուէրներով կը մասնակցէր ընտանեկան հաւաքին։

Համբարձման տօնը եւս իր ժողովրդական սովորութիւններով կապուած էր երիտասարդներուն, սիրոյն ու ապագայի սպասումներուն։ Դաշտագնացութիւններու ընթացքին վիճակ կը քաշէին եւ ժողովրդական քառեակներով ու ասացուածքներով կը փորձէին «կարդալ» իրենց բախտը։

Վարդավառը, Աստուածածնայ Վերափոխման տօնը, Խաչվերացը եւ ուրիշ տօներ եւս տարբեր շրջաններու մէջ իրենց տեղը ունեցած են նշանուած զոյգերու եւ անոնց ընտանիքներու կեանքին մէջ։

Այս սովորութիւններէն շատերը այսօր ամբողջութեամբ չեն պահպանուած։ Ժամանակները փոխուած են, ընտանիքները ցրուած են աշխարհի տարբեր երկիրներու մէջ, իսկ ժամանակակից կեանքի պայմանները միշտ կարելիութիւն չեն տար երկարատեւ արարողութիւններ կատարելու։ Սակայն անոնցմէ շատեր տակաւին կ՛ապրին՝ երբեմն նոյնութեամբ, երբեմն ալ նոր ձեւերով։

Հարսանիքի նախօրեակի ամենէն ուրախ սովորութիւններէն մէկը հինայի գիշերն է։ Հարազատները կը հաւաքուին սեղանի մը շուրջ՝ երգով, պարով եւ երաժշտութեամբ։ Աւանդական ձեւով փեսային կողմը թմբուկ-զուռնայով կ՛ուղղուի հարսնցուին տունը՝ տանելով հինայի զարդարուած ափսէն՝ մոմերով եւ կարմիր խնձորով։

Բայց նոյնիսկ այս սովորութիւնը մէկ ձեւ չունի։ Հայկական աշխարհը իր բազմազանութեամբ հարուստ է։ Երեւանցիին սովորութիւնը կրնայ տարբերիլ արցախցիէն, սասունցիէն, մուսալեռցիէն կամ ուրֆացիէն։ Իւրաքանչիւր շրջան իր հետ բերած է երգ մը, պար մը, ուտեստ մը, արարողութիւն մը կամ խորհրդանիշ մը։

Եւ երբ այս տարբեր աւանդութիւնները այսօր կը հանդիպին Հայաստանի մէջ, Հայրենիքը կարծես կը դառնայ անոնց բնական հանդիպավայրը։ Մեղրն ու լաւաշը, գաթան, խաշն ու խորովածը, հայկական միրգերը, տնական օղին ու գինին, տարազները, տարօսիկները, ժողովրդական երգն ու պարը հարսանիքին կը փոխանցեն այն հայկական շունչը, որուն համար շատ մը սփիւռքահայ ընտանիքներ կը որոշեն իրենց ուրախութիւնը Հայրենիքի մէջ ապրիլ։

Հարսն ու փեսան այլեւս միայն օրուան թագաւորն ու թագուհին չեն։ Անոնց շուրջ հաւաքուած ընտանիքը եւս կը վերագտնէ բան մը, որ առօրեայ կեանքին մէջ, աշխարհի տարբեր անկիւնները ցրուած, թերեւս միշտ զգալի չէ՝ միասին ըլլալու հայկական զգացումը։

Բնականաբար Հայաստանը այսօր փակ աշխարհ մը չէ։

Երիտասարդ սերունդները իրենց հետ կը բերեն նաեւ այն երկիրներուն սովորութիւնները, ուր մեծցած են։ Հայկական աւանդական հարսանիքին կողքին այսօր կարելի է տեսնել bridal

shower, bachelor party, ամուսնութեան հրապարակային առաջարկ (proposal) եւ միջազգային հարսանեկան մշակոյթէն փոխ առնուած բազմաթիւ այլ սովորութիւններ։

Այս երեւոյթը անպայման հակասութիւն մը չէ։ Մշակոյթը երբե՛ք անշարժ չէ եղած։ Ան միշտ փոխ առած է, փոխած եւ իրեն յարմարցուցած։ Հարցը այն է, թէ նորին կողքին որքանո՛վ կը շարունակենք գիտնալ, արժեւորել եւ ապրեցնել մերը։

Որովհետեւ հայկական հարսանիքի արժէքը միայն այն չէ, թէ քանի հին սովորութիւն ճշգրտօրէն կրկնուեցաւ։ Անոր արժէքը նաեւ այն է, թէ այդ օրը մարդիկ որքանով զգացին, որ իրենց անձնական ուրախութիւնը մաս կը կազմէ աւելի մեծ ընտանեկան եւ մշակութային շարունակականութեան մը։

Այս բոլորը, անշուշտ, կարելի է իրականացնել նաեւ Պէյրութի, Փարիզի, Լոս Անճելըսի, Մոնթրէալի, Սիտնիի կամ աշխարհի որեւէ ուրիշ քաղաքի մէջ։ Սփիւռքի հայկական հարսանիքներն ալ ունեցած են եւ կը շարունակեն ունենալ իրենց առանձնայատուկ ջերմութիւնն ու հայկական շունչը։

Բայց Հայրենիքի մէջ բան մը եւս կ՚աւելնայ։

Հողը՛։

Այն հողը, որուն մասին սերունդներ պատմութիւններ լսած են, երգեր երգած եւ կարօտով խօսած։ Երբ աշխարհատարած ընտանիք մը հոն կը հաւաքուի հարսանիքի մը համար, տեղի ունեցածը միայն ամուսնութիւն մը չէ։ Տարբեր երկիրներու մէջ ծնած ու մեծցած հայեր քանի մը օրով դարձեալ նոյն աշխարհին մէջ կը գտնուին։ Կը քալեն նոյն փողոցներով, կը նստին նոյն սեղանին շուրջ, կը լսեն նոյն երաժշտութիւնը, կը պարեն նոյն պարերը եւ միասին նոր յիշատակներ կը ստեղծեն։

Թերեւս Հայրենիքի այսօրուան կարեւոր դերերէն մէկն ալ ճիշդ ասիկա է։ Ոչ միայն ըլլալ պետութիւն եւ աշխարհագրական տարածք, այլ նաեւ՝ հաւաքման վայր։

Վայր մը, ուր աշխարհի չորս կողմերը ցրուած հայը կրնայ գալ ոչ միայն անցեալը յիշելու, այլ նոր յիշատակներ ստեղծելու։

Ոչ միայն իր արմատները փնտռելու, այլ նաեւ նոր արմատներ ձգելու։

Եւ թերեւս այդ պատճառով ալ, երբ հայկական հարսանիքի մը երաժշտութիւնը կը հնչէ Հայրենիքի հողին վրայ, ան միայն երկու երիտասարդներու նոր կեանքի սկիզբը չ՚աւետեր։

Ան նաեւ փոքրիկ, բայց զեղեցիկ յիշեցում մըն է, որ աշխարհատարած հայութիւնը տակաւին ունի վայր մը, ուր կրնայ վերադառնալ, հանդիպիլ եւ դարձեալ իրարու միանալ։

Փառանձեմ Ֆազրաճեան-Տէմիրճեան

ԳՐԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ

ՇԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ՝ ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

ԴԵՌ ՆԱՇԽՈՒՆ Է

Աշո՛ւն է, ո՛ւշ է, բայց դեռ նաշխուն է,
Վերջալոյսի պէս հրակէզ բոց է,
Դեռ հորիզոնին, ինչպէս բնութեան,
Ճաճանչագեղ հո՛ւր է ծիրանավառ:

Հոգիս թռիչք կ'առնէ բոց հորիզոնին,
Ճախրանքով վերջին կը գրկէ համայնն,
Կ'ուզէ աշխարհը սեղմել իր կրծքին,
Բաժանման թախ'ծով մը սիրավարար...

Հիմա իր սրտին սէրը կը յորդի
Ինչպէս հրաժեշտի պահուն անձկալի,
Սիրայորդ սիրտով ինչպէ՞ս բաժնուիլ,
Առանց բաշխելու զայն ամբողջովին...

Ու կը յամենայ աշնան պէս գունեղ,
Տերե՛ւ առ տերե՛ւ կը հուրհրատէ
Բոցե՛ր, կրակնե՛ր, ոսկէ տեսիլնե՛ր...
18/9/2021
.....

ԲԱՌՆ ՈՒ ԳԻՐԸ

Բառն ու գիրը չէին ծնած,
Կար խլրտում մը հոգեկան,

Կայծեր մտքի փայլատակման,
Սրտի տրոփիւն ու հառաչանք...

Կարծես յանկարծ պայթիւն եղաւ,
Հրեղէն շունչով բառը ծնաւ,
Ելք մը տուաւ ներքին կրակին,
Սիրտէ ի սիրտ կոչ սրտագին..

Բառը դարձաւ կամար լուսէ,
Հոգիէ հոգի լոյս տարածեց,
Սպեղանի դարձաւ սրտին,
Կենաց դեղ մը, ցաւի բուժիչ...

Մարդը բառին տուաւ իր շունչն,
Իր տագնապը, վիշտը անհուն,
Իր մենութիւնը փարատեց,
Բառը սրտի դարման ու դեղ...

Եւ որպէսզի բառն չմեռնէր,
Ան գիր հնարեց, թուղթին յանձնեց,
Սիրտը, հոգին, խոհերը բիւր
Կարծես դարձան յաւերժութիւն...
6/5/2017
.....

ԹԷ ՍԷՐԸ ՉԸԼԼԱՐ

Թէ սէրը չըլլար սրտին մէջ զերթ կրակ,
Սառնամանիքին ու ցուրտին ձմրան,
Մարդը միայնակ ինչպէ'ս դիմանար...

Թէ սէրը չըլլար որպէս բալասան
Հոգւոյն վէրքերուն ցաւատանջ անչափ,
Մարդը տառապած պիտի դիմանա՞ր...

Թէ սէրը չըլլար զերթ սպեղանի,
Դաժան առօրեան պիտ' կլանէր հոգին,
Պիտ' խժռէր սիրտը ատամներուն տակ...

Թէ սէրը չըլլար որպէս բորբ արեւ,
Ցոյս ու լոյս տուող, սրտի վառ եռանդ,
Մարդը պիտ' յոգնէր իր իսկ բեռան տակ:
13/11/2021
.....

ԻՄ ԱՐԵԱՆ ՄԷՋ

Իմ արեան գոյնը իր գոյնն է առած
Արեան բորբ գոյնէն մեր հերոսներուն,
Որոնք կռուեցան, աշտարակուեցան
Որ հայը ապրի ազատ, աննկուն:

Իմ արեան մէջ տաք Հայկի արիւնն է,
Կարմիր Վարդանի ոգին հրեղէն,

Սարդարապատի կամքը բոցեղէն,
Քաջ Անդրանիկի շունչը անվեհեր:

Իմ արեան մէջ դեռ խրոխտ ծառանայ
Հաւատքը անխախտ այն հայ մամիկին,
Որ Տէր Զօրի շէկ աւազին վրայ
Դրոշմեց հայ գիրը՝ խորհուրդը խորին
Ազգիս փրկութեան ու յարատեւման,
Յանձնեց սովահար սերունդին գալիք,
Որպէս կենաց հաց հայութեան երթին,
Որպէս ոգեղէն լոյսի հայրենիք:

Դեռ հիւլէներ կան Մեծն Տիգրանէն,
Խորենացիէն, Շիրակացիէն,
Բիւր-բիւր Մեծերէն որոնք դարբնեցին
Ինքնութիւնն հայուն անխորտակելի:

Անոնք չմեռան, այլ անմահացան,
Դարձան արեան կանչ, աստղեր երկնավառ,
Որոնք կ'առկայծին խաւարին մէջ ալ,
Կը դառնան փարոս որ գտնենք ճամբան:

Ու հիմա դարձեալ երբ մութն է պատեր
Երկնակամարը հայոց աշխարհին,
Բոյլ-բոյլ աստղերուն կանթեղը անշէջ
Կը թափէ կայծեր մթնած մեր երկրին:

Ու դեռ ո՛չ մէկ ձեռք կրնայ հոն հասնիլ,
Վառ աստղերուն լոյսն խափանել, մարել,
Մեզ մոլորեցնել մեր ճանապարհէն,
Որ մեզ կը տանի Լեռան բարձունքին:
23/10/2023
.....

ԴՈՒՆ ՊԻՏ' ՅԱՌՆԵՍ

Վիհին առջեւ մահու կենաց,
Դուն պիտ' յառնես, իմ Հայաստա՛ն,
Շատ ես տեսեր դուն նենգ դաւեր,
Բայց ապրեր ես, բարգաւաճեր
Ի հեճուկս թշնամիիդ
Եւ սուտ ու կեղծ բարեկամիդ,
Արարեր ես վեհն ու բարին
Եւ խնկարկեր յաւերժ Լոյսին:

Թէ սայթաքեր, չես մոլորուեր,
Թէ խոցոտուեր, չես մահացեր,
Թէ զայրացեր, չես չարացեր,
Թէ հեռացեր, տուն ես դարձեր...

Արարատիդ հայեացքին տակ
Գտեր ուղիդ միշտ լուսեղէն,
Անոր ճակ' տով սպիտակափայլ
Մնացեր ես արբած յաւէտ...

Գմբէթներդ ես երկինք խրեր,
Ամպերէն վեր Լոյսը փնտռեր,
Լոյսը երգեր, բարեբաներ,
Լոյսով երկներ տաղեր լուսէ...

Դեռ խաչուեր ես յանուն Լոյսին,
Պատառոտուեր, արիւնոտեր,
Ծուէ՛ն-ծուէ՛ն մորթոտուեր ես
Գաղթի դժնէ ճանապարհին,
Բայց կառչեր ես Ա. Բ. Գ.-իդ,
Արարչածին տառերո՛ւդ լոյս,
Հայրենիքի՛դ, հաւատքի՛դ սուրբ
Ու վերյառներ հրաշքով վերին:

Մահ չկայ քեզ, լուսաւո՛րս,
Մահ չկայ քեզ, իմ խաչեա՛լս,
Պիտ' վերյառնես զերթ Խաչեալը,
Պիտի կերտես յաւերժ երթդ:
20/9/2021
.....

ԻՄ ԱՇՆԱՆ

Եկար յուշիկ քայլերով,
Սիրոյ վերջին նազանքով,
Բռնկումով ոսկեհուր,
Զերթ ծիրանի մայրամուտ...

Ու փռեցիր հրապոյրներ,
Գունեղ, նաշխուն տերեւներ,
Ինչպէս անուրջ լուսեղէն,
Դիւթանքով վառ, սիրահեւ...

Պատրանքովդ ես արբշիռ
Անգամ մըն ալ խենդեցայ,
Ոսկի թռչունն երազիս
Յայտնուեցաւ զերթ հեքիաթ...

Գիտեմ դարձեալ պիտ' երթաս,
Բայց հետքերուդ վրայ լոյս,
Երազս պիտ' յամենայ
Քաղցրահամբոյր որպէս յուշ...
10/10/2024
.....

ԼՈՅՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՄՕՐՍ

Երբ յոգնած եմ ու շուար կեանքի հազար հոգերէն,
Քու պատկերիդ կը հայիմ հին օրերուս պէս լուսէ,
Կ'ապաւինիմ ես դարձեալ յորդորներուդ փարոսին,
Որուն լոյսը չէ մարած անցումէդ ետք ողբագին:

Ինձ կը թուի թէ աչքերդ ինձ կը հսկեն պատկերէդ,

Ժամանակը բիրտ, դաժան չէ կրցած լոյսը խամրել
Անոնց խօսուն հայեացքին գոր վերծանեմ ամէն պահ,
Կեանքի համակ գիրք մ'է ան տքնանքով ժիր ու կայտառ:

Նուիրման տենդ կայ այնտեղ, լոյսի ճրագ որ կ'այրի
Ու այրելով լոյս կու տայ, նուիրուելով կը սպառի,
Բայց շողերը լուսատու կը բազմանան, չեն հատնիր,
Աստղերուն պէս յետ-մահու կը ճաճանչեն լուսալիր...

Եւ ի՞նչ փոյթ է թէ չկաս շօշափելի մարմինով,
Երբ ամէն պահ ես կը զգամ շունչդ, հեւքդ գուրգուրոտ,
Խրատներդ սրտացաւ, աղօթքներդ ալեխառով,
Երբ ինձ հետ է լոյս հոգիդ, Արարիչին բարեխօս:

26/8/2024

ԱՐԺԷՔ ԵՒ ԱՂՄՈՒԿ

Սօսէ Նարէ Գարայեան

Ամէնէն տարօրինակ երեւոյթներէն մէկը, որուն յաճախակի կը հանդիպիմ կեանքիս մէջ այն է, որ շատ անգամ մարդուն արժէքը չէ որ կը նկատուի, այլ անոր ստեղծած աղմուկը:
Կարծէք մենք անգգալաբար սկսած ենք ներկայութիւնը շփոթել ազդեցութեան հետ:
Ա՛ն որ ամէնէն շատ կը խօսի, այնպէս կը կարծուի որ ամէնէն խելացին է:
Ա՛ն որ ամէն տեղ կ'երեւի, կը կարծուի ամէնէն կարեւորն է:
Ա՛ն որ կը յաջողի ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւել՝ կարծէք ամէնէն սիրուածն է:
Բայց իրականութիւնը միշտ այդպէս չէ:
Շատ անգամ ամենաբարձր ծիծաղը ամենախոր ուրախութիւնը չէ:
Ամէնէն վստահ ձայնը ամենամեծ գիտելիքը չէ:
Եւ ամէնէն տեսանելի մարդը ամէնէն արժէքաւորը չէ:
Այսօր կարծէք հասարակութիւնը սիրահարուած է ցուցադրականութեան: Խոնարհութիւնը կը շփոթուի թուլութեան հետ, իսկ համեստութիւնը՝ անտեսանելիութեան: Մինչդեռ անոնք, որոնք լուռ կը սորվին, կը լսեն, կը յարգեն ուրիշները եւ չեն փորձեր ամէն վայրկեան իրենց գոյութիւնը ապացուցել, շատ անգամ կը մնան ստուերի մէջ:
Աւելի մտահոգիչը այն է, որ երբեմն նոյնիսկ մենք ինքնաբերաբար կը սկսինք հաւատալ այս չափանիշերուն: Կը մտածենք, թէ՝ եթէ մեզ չեն նկատեր՝ ուրեմն արժէք չունինք: Եթէ ծափահարութիւն չկայ՝ ուրեմն մեր աշխատանքը անիմաստ է: Իսկ իրականութեան մէջ աշխարհի իսկական իրագործումները, մեծ գործերէն շատերը լռութեան մէջ ծնած են, առանց հանդիսատեսի եւ առանց գովասանքի:
Մարդիկ շատ անգամ կը հիանան անոնցմով, որոնք գիտեն ինչպէս ուշադրութիւն գրաւել, բայց աւելի քիչ ժամանակ կը տրամադրեն անոնց, որոնք գիտեն ինչպէս վստահութիւն ներշնչել:
Ուշադրութիւն եւ վստահութիւն երկու բոլորովին տարբեր արժէքներ են: Առաջինը կարելի է շահիլ քանի մը վայրկեանի մէջ, իսկ երկրորդը՝ տարիներու ընթացքին:
Ամէնէն ցաւալին այն չէ, որ աղմկոտ մարդիկ ուշադրութիւն կը գրաւեն, այլ այն, որ երբեմն մենք սկսած ենք չափել մարդոց արժէքը այն ուշադրութեամբ, զոր կը ստանան, ոչ թէ այն արժանիքներով, զորս կը կրեն:

Ուշադրութիւնը արժէքի չափանիշ չէ:
Ան շատ անգամ պահու արձագանգն է:
Արժէքը ժամանակի փորձութիւնն է:
Կայ մեծ տարբերութիւն մարդոց աչքին երեւելու եւ մարդոց յարգանքը շահելու միջեւ: Առաջինը երբեմն շատ դիւրին է. բաւարար է քիչ մը դեր խաղալ, քիչ մը ինքնագոհացիկ երեւիլ, միշտ կեդրոնը գտնուիլ: Իսկ երկրորդը տարիներ
կը պահանջէ. գիտելիք կը պահանջէ, նկարագիր կը պահանջէ, ինքնատիրապետում կը պահանջէ:
Այս երեւոյթը միայն դպրոցներուն կամ երիտասարդական շրջանակներուն մէջ չէ: Գրեթէ ամէնուր է՝ աշխատանքի վայրերուն, հասարակական կեանքին, նոյնիսկ ընկերական յարաբերութիւններուն մէջ: Մենք շատ յաճախ կը լսենք բարձր ձայներ, որովհետեւ անոնք չեն ձգեր որ ուրիշին ձայնը լսուի: Իսկ լուռ արժէքները ստիպուած կը սպասեն, մինչեւ որ մէկը ժամանակ տրամադրէ զանոնք բացայայտելու:
Բայց պատմութիւնը հազուադէպ կը յիշէ անոնք, որոնք միայն ուշադրութիւն գրաւեցին: Կը յիշէ անոնք, որոնք արժէք ստեղծեցին:
Ոչ ոք դարեր ետք կը հետաքրքրուի, թէ ո՛վ էր ամէնէն աղմկոտը:
Բոլորը կը հետաքրքրուին, թէ ո՛վ էր ամէնէն օգտակարը:
Ժամանակը անողոք դատաւոր մըն է: Ան շատ արագ
կը մոռնայ դեր խաղացողները, բայց երկար կը պահէ անուանները անոնց, որոնք լուռ կերպով իրենց հետքը ձգեցին:
Ուստի, երբ օր մը տեսնենք, որ ցուցադրականութիւնը աւելի արագ կը գնահատուի քան խորքը, պէտք չէ շտապ եզրակացնենք, թէ արժէքը կորսուած է:
Արժէքը երբեք աղմուկի կարիք չունի:
Ան կը ճանչցուի ուշ, բայց աւելի երկար կը տեւէ:
Եւ գուցէ իսկական յաղթանակը այն չէ, որ ամէնուն հայեացքը սեւեռած է վրադ, այլ այն, որ երբ կը վերջանայ աղմուկը, մարդիկ տակաւին պատճառ կ'ունենան քեզ յարգելու: Որովհետեւ ուշադրութիւնը կրնայ պատահական ըլլալ, հռչակը կրնայ անցողիկ ըլլալ, իսկ իսկական արժէքը… Ան երբե՛ք կարիքը չունի աղմկելու:
Աղբիւր՝ «ՆՈՐ ԵՐԹ»՝ Դ. ԹԻՒ/2026

ՄՇՏԱՊԷՍ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՄԵԾԱՐԵՆՑԸ

(Իր ծննդեան 140-ամեակին առիթով)

Միսաք Մեծարենցի ծննդեան թուականէն 140 տարիներ ետք, անոր ստեղծած բանաստեղծական աշխարհը կը մնայ թարմ ու բուրեան, եւ իր մշտապէս այժմէական հնչեղութեամբ կը խօսի 21-րդ դարու հայ մարդուն եւ ընդհանրապէս մարդ էակի սրտին ու հոգիին: Կը խօսի անոր իր լուսապաշտ ու արեւապաշտ ոգիով, ծիածանի երփներանգ գոյներու կախարդանքով, անարատ բնութեան արբեցութեամբ, անանձնական սիրով, մարդասիրական ու տիեզերական շունչով...

Միսաք Մեծարենց ապրեցաւ ընդամէնը 22 տարի եւ ստեղծագործեց քանի մը տարի միայն: Եւ սակայն այդ շատ սեղմ ժամանակին մէջ, հանճարի անհիմանալի հրաշք-խորհուրդով՝ ան կրցաւ ստեղծել քերթողական իր աւարտուն աշխարհը, որ նոր հնչեղութեամբ ու նոր փայլով շարունակութիւնն է հայ միջնադարեան տաղերգութեան, Նարեկացիական լուսատենչ աղօթքին եւ Շնորհալիական «Առաւօտ Լուսոյ»ին:

1886-ին՝ Ակնայ Բինկեան գիւղին մէջ ծնած բանաստեղծին կեանքը պիտի չըլլար երբեք շէնշող ու կենսուրախ, ո՛չ անհատական, ո՛չ ալ հաւաքական մակարդակներու վրայ: Մէկ կողմէ, մահաբեր հիւանդութեան մը սեւ ուրուականը պիտի հետապնդէր զինք, միւս կողմէ, Համիտեան բռնակալութեան թանձր խաւարն ու ջարդերու կարմիրը...Իրականութեան այս զարհուրելի պատկերին ի հակադրութիւն, Միսաք Մեծարենց պիտի հիւսէր բնաստեղծական երազանքի իր գունագեղ հեքիաթը, լոյսի եւ արեւի իր օրհներգութիւնը, անանձնական ուրախութեան եւ սիրոյ իր աղօթքը:

Որքան հարազատ է Եղիշէ Չարենցի բնութագրումը Մեծարենցեան աշխարհին, որ կը խտանայ հետեւեալ բիւրեղեայ տողերուն մէջ.-

«Արիւն է եղել աշխարհում...
եղել է եղեռն ու կոիւ
լեռնացել են ուժեր վիթխարի
ամեհի եղած իրար դէմ:
Աշխարհից հեռու մի գիւղում,
եղէգնեայ մի սրինգ կտրած,
արեւ է երգել ու գարուն
այս հիւանդ, հանճարեղ պատանին»:

Եւ արդեօ՞ք հանճարին օժտած ցոլքն էր պատճառը, որ Մեծարենց պիտի կարենար վեր ելլել արիւնի, եղեռնի եւ մահացու հիւանդութեան ճիրաններէն եւ իր եղէգնեայ սրինգով երգել արեւ ու գարուն, այնպիսի սրտաբուխ ու սրտայոյզ տողերով, որոնք կարծէք աղօթք ըլլան բնութեան հրաշալիքներուն, տիեզերական անմեկնելի խորհուրդներուն եւ մարդ էակին առջեւ:

Մեծարենցի քնարերգութեան ամբողջ մթնոլորտը յագեցած է ծիրանի լոյսով զուարթ, անուշ գիշերուան դիւթանքով, հովէն ու ծովէն եկող համբոյրներով, իրիկուան քաղցրութեամբ, կենսաւէտ արեւին ոսկի ճառագայթներով, յորդաջուր գետերուն արբեցութեամբ...

Մեծարենցին հետ միասին, ընթերցողը կը հիանայ ու կը լիանայ բնութեան հրաշալիքներով պէսպէս... Այսօրուան մեքենայացած աշխարհի թոհուբոհէն, քաղաքի պեթոնապատ փողոցներէն ու հրապարակներէն, խժալուր աղմուկէն յոգնած մարդը՝ Մեծարենցին հետ կը փափաքի երթալ բնութեան անարատ գիրկը, յանձնուիլ «նուրբ կածանի մը քմայքին», կանգ առնել վայրի թփուտներուն ու ծաղիկներուն առջեւ եւ հարց տալ. «Վայրի ծաղիկ, անունդ ի՞նչ է», իյնալ դաշտերը «ապրիմ-մեռնիմ» մը ձեռքին, սքանչանալ լուսնելոյսով, որ «ծառերէն ծաղիկի պէս է կախուեր», երթալ կանաչ հովիտները, ուր «ծառեր հովին մէջ, ծառեր երկնուղէշ...ամէնն ալ կեանքին կ'ըմպեն յորդ ճաճանչ»: Տակաւին՝ նստիլ աքասիաներու շուքին տակ, ուր «ծաղիկներէն յուշիկ թերթեր կը թափէ բուրումներով օծուն հովիկն իրիկուան եւ ուր՝

«Աքասիաներ գինով լոյսէ ու տապէ,
Օրօրուելով մաքուր շունչ մը կը հեւան,
Մինչ կը ձիւնէ ծաղիկն իրենց հոտեւան,

Ձոր խօլաբար հովը գրկել կը շտապէ...»:

Պիտի թուէր թէ Մեծարենցեան քնարերգութեան աշխարհը համակ լոյս ու ծաղիկ է, լուսարբեցում ու կենսարբեցում է: Սակայն, ամէնէն լուսաւոր ու ցնծագին պահերուն իսկ, Մեծարենց կը զգայ թէ «լոյսն իր հոգւոյն քիչ-քիչ կը մաշի»..., թէ կ'ապրի մահուան սրսփուք...:

«Գիշերն անուշ է, գիշերն հեշտագի՛ն,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով.
Լուսեղէն ճամբէն ես կ'անցնիմ գինով՝
Գիշերն անուշ է, գիշերն հեշտագին...:

Համբոյրներ կու գան հովէն ու ծովէն,
Համբոյր՝ լոյսէն, որ չորս դիս կը ծաղկի,
Այս գիշեր Տօն է հոգւոյս՝ Կիրակի՛,
Համբոյրներ կու գան հովէն ու ծովէն :

Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի՛,
Շրթունքս են ծարաւ միակ համբոյրին...:
Ցնծագին գիշերն է լոյս ու լուսին՝
Բայց լոյսն իմ հոգւոյս քիչ քիչ կը մաշի...»:

Սովորական մահկանացուն գուցէ դառնութեամբ լեցուէր աշխարհի դէմ, հիւսէր իր ողբն ու տրտունջը, բայց Մեծարենց կը համակուի անանձնական սիրով, անհուն մարդասիրութեամբ, մեծ հոգիի մը վայել իմաստնութեամբ:

Անանձնական սիրով ու քաղցրագին ապրումով, ան կ'ուզէ ըլլալ «Դաշտի ճամբու մը վրան կամ ստորոտը լեռան, ուղեւորին ժամանման սպասող» հիւղը եւ եկուորներուն դիմաւոր իր ծխանի ծուխը ամպել...: Կ'ուզէ ըլլալ իրիկունը «համայնական, չքնաղ, քաղցրիկ, լուսագէս» եւ ամէնուն տալ իր «հուրքէն, ոսկիէն»...

«Սա իրիկունն ըլլայի ես,
Եւ հրպէի ճակտին ամէն անցորդի,
Չքնաղագեղ ու նրւադուն յամուրդի
Սա իրիկո՛ւնն ըլլայի ես:

Սա իրիկո՛ւնն ըլլայի ես,
Համայնական, չքնաղ, քաղցրիկ, լուսագէս.
Եւ ամենուն տայի հուրքէս, ոսկիէս:
Սա իրիկո՛ւնն ըլլայի ես»:

Մեծարենցի անանձնական սիրոյ եւ անանձնական ուրախութեան քնարերգութեան բարձրակէտն է, անտարակոյս, «Արդի Մարդուն Հայր Մեր»ը, որ իրաւամբ կրնայ դառնալ բոլոր ժամանակներու մէջ ապրող բոլոր մարդոց Տէրունական Աղօթքը...

«Տո՛ւր ինծի, Տէր, ուրախութիւնն անանձնական,
Զանգակներու պէս զայն կախեմ ամէն դռան
Ու զերթ նարօտ ամէն դռան ես պսակեմ:
.....
Տո՛ւր ինծի, Տէր, ուրախութիւնն անանձնական,
Ու չըլլայ որ ուրիշներու կոծն ու կական

Խեղդել ուզեմ ջրվէժին մէջ դափիս ձայնին:
.....
Տո՛ւր ինծի, Տէր, ուրախութիւնն անանձնական,
Զայն իբր անձրեւ ցօղեմ ամէն դաշտի վրան,
Զայն իբր արեւ բաշխեմ ամէն հորիզոնի»:

Մեր ժամանակներու նիւթապաշտ ու եսամոլ բարքերուն դիմաց, անանձնական ուրախութիւն հայցող Մեծարենցեան այս գլուխ-գործոց Աղօթքը կարծէք բուժիչ բալասան է բոլոր այն հոգիներուն որոնք կը տոչորին՝ իրա՛ւ մարդկայնութեան, իրա՛ւ երջանկութեան, տիեզերական եղբայրութեան ու համերաշխութեան սիրովն ու կարօտովը:

Միսաք Մեծարենցի քնարերգութիւնը արեւմտահայ բանաստեղծութեան գագաթներէն է, վաղամեռ, պատանի հանճարի մը վկայութիւնը, որ այսօր ալ՝ իր անմահական գեղեցկութեամբն ու խորհուրդովը, կը մնայ մեր անկողոպտելի գանձերէն մէկը, ազգային ժառանգութեան շողափայլ գոհարներէն մէկը, որ եթէ թարգմանուի այլ լեզուներու, կրնայ դառնալ մեր համազգային մշակոյթի ճակատը զարդարող մեծագոյն փառքերէն մէկը եւ միաժամանակ համամարդկային մշակոյթի պատուաբեր գանձերէն մէկը:

Ծող այս սրտաբուխ տողերս դառնան փունջ մը գունագեղ ծաղիկ իր հեռաւոր ու անհաս շիրիմին, իր ծննդեան 140-ամեակին առիթով, խորին խոնարհումիս հետ միասին:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՍՈՒՐՃԻ ԳԱԻԱԹԸ ԵՒ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՍԷՐԵՐԸ

Օրիորդ Լուսինը կ'արթննար, կը սանտրուէր, գեղեցիկ հագուստ մը կը հագնէր, ապա ժպտուն դէմքով ու քաղցրահնչիւն երգի մը բառերով երկու գաւաթ սուրճ կը պատրաստէր: Ոսկեզօծ տօնական գաւաթներուն մէջ եռացող սուրճը կը լեցնէր ու անհամբեր կը սպասէր Մատթէոսին: Սուրճին բոյրն ու գոլորշին սենեակը կը լեցնէր, ապա քիչ- քիչ կը պաղէր, եւ Լուսին, հակառակ իր սովորութեան՝ պաղած սուրճ կը խմէր:
Այսպէս, յաջորդող օրերուն, Լուսին սուրճ կը լեցնէր գոյգ գաւաթներուն մէջ եւ դառն սպասումէն ետք, սառած սուրճ կը խմէր: Լուսին չէր ուզեր հաւատալ, որ Մատթէոսը կրնար չգալ: Չէ՞ որ ան խոստացած էր, թէ վաղը առաւօտ պիտի գայ: Լուսինին համար այդ խոստումը աղօթքի պէս հնչած էր:
Ամիս մը անցաւ, բայց Լուսինը չյուսահատեցաւ եւ ամէն օր վաղուան սպասեց, վարդագոյն երազներ գծեց, բայց վաղը երբեք չեկաւ, եւ սուրճը թոյնի պէս սառեցաւ:
Օր մըն ալ Լուսինը նոր արեւին հետ արթնցաւ ու հայելիին մէջ նայեցաւ: Պահ մը զարմացաւ ու իր նահանջած տեսքին նայելով՝ վշտացաւ, ապա իր միամտութեան վրայ սաստիկ բարկացաւ: Մազերը չսանտրեց, անուշահոտով ինքզինք չծեփեց, ճմռթկուած գիշերանոցը շատ սիրեց, եւ երբ խոհանոց մտաւ, որոշեց միայն մէ՛կ գաւաթ սուրճ եփել ու ճիշդ իր նախընտրածին պէս՝ տաք- տաք խմել:
Լուսին տաք սուրճը հաճոյքով խմեց, ապա գաւաթը շրջեց: Գաւաթ շրջելը մոռցուած սովորութիւն մը դարձած էր: Անցեալին երբ տակաւին մայրը ողջ էր, միասնաբար

սուրճ խմելը հաճոյքէն անդին՝ արարողութիւն մըն էր: Մայրը գաւաթին մէջ իր բոլոր ցանկութիւնները կը տեսնէր՝ աղջկան համար նուէրներ, բարի լուր բերող թռչուններ, բաց ճամբաներ, եւ անշուշտ «սպիտակ ձիաւորը», որ սուրհանդակի նման դէպի իրենց տունը կը սուրար:
-Աղջիկս, գաւաթդ շատ բարի է. շուտով ամէն բան լաւ պիտի ըլլայ: Մէյ մը բութ մատովդ բաժակին յատակը կնքէ՛, տեսնեմ, թէ բախտդ ուրիշ ինչ պահած է:
Այսպէս՝ ամէն օր, նոյն սուրճի գաւաթը, նոյն իղձերը, նոյն սպասումը, գաւաթին յատակը երեւցող մատանին եւ «ճերմակ ձիաւորը», որուն գալստեան պատկերը՝ կասկածի ու թերահաւատութեան ամպին մէջ օրէ- օր կ'անհետանար ու կը շիջէր:
Լուսինը շրջուած գաւաթով յիշեց հեռու անցեալը: Ան նշանուած էր իր երկար տարիներու սիրահարին՝ Սահակին: Գրեթէ տասնամեակ մը իր կեանքէն նուիրած էր անոր: Սահակը իր աշխարհին էր, անոր ներկայութեան կեանքը քաղցր էր, երգ ու պար էր, պտոյտ եւ խնդուք էր...: Ան իր մեղրածոր ու շռայլ խօսքերով անսահման սէր ու վստահութիւն ներշնչած էր, շեշտելով, որ թէեւ Լուսինը իր առաջին սէրը չէր, բայց հաստատ վերջինն էր: Զոյգը շուտով պիտի պսակուէին եւ վերջապէս ապրէին նոյն յարկին տակ, վերջ տալով հանապազօրեայ կարօտին ու սպասումին:
Հարսանիքէն քանի մը օրեր առաջ, Լիբանանի պատերազմը բռնկեցաւ: Սահակին վաճառատունը քանդուեցաւ, ինքնաշարժը այրեցաւ եւ սնանկութեան պատճառով յուսահատութեան մատնուեցաւ: Ազգականի մը խրատով ու հրաւէրով, որոշեց Ամերիկա երթալ եւ կայուն երկրի մը մէջ ապագայ կերտել:
Լուսինը շատ լացաւ, բաժանումի գաղափարը շատ խորթ ու ցաւցնող էր, սակայն ըստ Սահակին՝ լալու կարիք չկար. բաժանումը շատ կարճատեւ պիտի ըլլար եւ ինք հաստատուելէն անմիջապէս ետք Լուսինը իր քով պիտի կանչէր:
Լուսինին համար բաժանումը շատ ծանր արժեց, մանաւանդ երբ ամիսներ ետք շշուկներ տարածուեցան, թէ Սահակը ամուսնացած է ամերիկեան քաղաքացիութիւն ունեցող կնոջ մը հետ:
Լուսինը չհաւատաց, խստօրէն հերքեց, շշուկներ տարածողներուն դէմ հակադրուեցաւ, վիճեցաւ եւ լուրին անհիմն ու սուտ ըլլալը պնդեց: Օր մըն ալ Սահակէն նամակ մը ստացաւ, ուր ան իր ամուսնութիւնը կ'արդարացնէր, որպէս քաղաքացիութիւն ձեռք բերելու միջոց եւ կը հաստատէր, թէ մօտ ապագային ամուսնալուծման պիտի դիմէր...:
Լուսինը պժգաց նամակին բովանդակութենէն ու ամբողջ էութեամբ սարսռաց: Թէեւ ան արտաքնապէս ամուր մնաց՝ խրոխտ իր սլացիկ մարմինով, բայց օրէ օր նիհարցաւ եւ իր դէմքին լոյսը մռայլեցաւ:
Ռումբերը սաստկացան, մարդիկ իրենց գլուխը ողջ պահելու համար դէպի ապաստարաններ վազեցին, բայց Լուսինը իր տան պատշգամէն չհրաժարեցաւ: Զինք ապաստանարան հրաւիրող կանչերուն դիմաց անդրդուելի մնաց եւ անտարբերութեամբ դիտեց հրթիռներուն երթեւեկը:
Տարիները սահեցան, եւ Լուսինին ներաշխարհին մէջ ապրող «սպիտակ ձիաւորը» հիւծեցաւ, նահրացաւ ու մահացաւ: Մատթէոսին յայտնութիւնը անակնկալ մըն էր, կարծես, թէ փոշեպատ ու փակուած մատեան մը կրկին կը բացուէր, որուն էջերուն մէջէն թոյլ կայծ մը կը փայլատակէր եւ կրնար անշուշտ վերածուիլ սիրային հրդեհի մը, սակայն ափսո՛ս Մատթէոսն ալ պատրանք մըն էր, որ կենդանութիւն չստացաւ ու յուսախաբութեան ամպին մէջ չքացաւ:
Լուսինը ոսկեզօծ գաւաթը վերադարձուց իր դարակին մէջ եւ դուրս հանեց ամենօրեայ օգտագործած իր սուրճի գաւաթը: Գաւաթ մը, որ անուն- մականունի նման հարազատ էր իրեն: Եւ ան ներքին հաստատակամութեամբ վճռեց՝ չսպասել ոչ մէկուն եւ իր մէ՛կ գաւաթ սուրճը՝ իր նախասիրածին պէս պատրաստել ու տաք-տաք խմել:

ԱԿՆԹԱՐԹՆԵՐ

Եթէ դառնութիւն չես ճաշակած, չես կրնար ըմբռշխնել քաղցրութիւնը...Եթէ չես անարդարուած, չես կրնար գնահատել արդարութիւնը...Եթէ անազատ չես եղած, չես կրնար արժեւորել ազատութիւնը...Եթէ ապերջանիկ չես եղած, չես կրնար խորզգալ երջանկութեան համը...: Հակադիր վիճակներով կ'իմաստաւորուի եւ կ'արժեւորուի ամէն բան կեանքի մէջ:

.....

Կեանքիս լաւագոյն պահերը ապրած եմ, երբ նոր մարտահրաւէր մը դիմագրաւած եմ, երբ նոր խոչընդոտ մը յաղթահարած եմ, երբ ինքզինքս գերազանցած եմ որեւէ նոր որակ մը նուաճելով կամքի, մտքի, հոգիի գործունէութեանց բնագաւառէն ներս...երբ կրցած եմ ինքզինքս յաղթահարել եւ շնչել հոգեմտաւոր նոր ոլորտի մը մաքո՛ւր, վսե՛մ եւ վսեմացնող շունչը:

.....

Կը խօսին մարդկային իրաւունքներէն, բայց օր ցերեկով կը կոխկրտեն զանոնք:
Կը խօսին մանկան իրաւունքներէն, յետոյ կը պղծեն զանոնք:
Կը խօսին ազատութենէն, կը կիրառեն ստրկութեան նոր եղանակներ:
Կը խօսին խղճի ազատութենէն, կը ներմուծեն ազգաքանդ աղանդներ:
Կը խօսին ժողովրդավարութենէն, միտք ու հոգի կը բռնադատեն:
Սա կը կոչուի 21-րդ դարի քաղաքակրթութիւն...
.....

Համաշխարհայնացման եւ անոր հետ սերտօրէն կապուած դրամատիրական աշխարհին մէջ, «կողոպուտի մշակոյթ»ը պիտի գործէ ուղղակի թէ անուղղակի, փոքր թէ մեծ ծաւալներով, երեւոյթ թէ աներեւոյթ, քանզի միշտ ալ պիտի ըլլայ՝ հանգիստ ու բարօր ապրելու, ինչքեր կուտակելու, հաճոյքներ ստանալու ՄՂՈՒՄԸ բոլորին մօտ ալ...Քանզի երբ ԴՐԱՄԸ կը տիրէ մարդ էակին աշխարհայեացքին, արժէքներու համակարգին վրայ, միւս արժէքները՝ հոգեմտաւոր, բարոյական եւ նոյնիսկ ազգային չեն դառնար ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ եւ տակաւ կը խամրին...: Հետեւաբար, նոր ազգային, հոգեմտաւոր աժէքներու վրայ խարսխուած աշխարհ մը ստեղծելու համար, անհրաժեշտ է էապէս փոխել այս դրամատիրական համակարգը:

.....

ՆԻՒԹԸ եւ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԽԻՂՃԸ...Երկու հակոտնեայ բառ-հասկացութիւններ...Նիւթով յղփացած մարդը տակաւ կ'անմարդկայնանայ, կը դառնայ անտարբեր այլոց ցաւին, տառապանքին, զրկանքին, աւելի՛ն ու աւելի՛ն ունենալու տենդով, մոլուցքով կ'արբենայ ան, եւ այդ մոլուցքին անձնատուր՝ կ'օտարանայ իր սեփական հոգիէն, սիրտէն, խիղճէն, կը գոռոզանայ ալ շատ անգամ, կարծելով որ նիւթական հարստութիւնը զինք կ'ընծայէ բոլորէն վեր, արժանի՝ բոլորին խոնարհամիտ յարգանքին...Այսպէս է որ մարդը կ'այլասերի, կը կորսնցնէ իր հարազատ ինքնութիւնը, ստրուկը դառնալով ՆԻՒԹԻՆ, ԴՐԱՄԻՆ, ԻՆՉՔԻՆ...Խորքին մէջ, ինքն է որ կը ստրկանայ եւ կը միտի ստրկացնել ուրիշները:

.....

Ոգիի սով, մտաւորականութեան սով, իմաստութեան սով, բանականութեան սով, խղճի սով... Ներկայ դրուածքը հետամուտ է նման սով յառաջացնելու, երբ ՆԻՒԹԸ կը տիրապետէ մարդուն կեանքին, երբ ՇԱՀՆ է որ իմաստ կու տայ իր մարդկային կեցութեան, երբ անասնական վայելքն է որ կ'արբեցնէ զինք...երբ ուժի ցուցադրութիւնն է գերակայ արժէք... Նման արժեչափերու առկայութեամբ, վերջապէս քայլ առ քայլ մարդը կը նահանջէ իր մարդկային, ազգային էութենէն, ինքնութենէն: Գիտակցութեան ՁԱՐԹՕՆՔ է պէտք:

.....

Որքան ալ արտաքին ազդակներ փորձեն մարդ էակը թէ ազգը ստրկացնել, ան երբե՛ք չի ստրկանար, եթէ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒ է ԱԶԱՏ ըլլալու՝ իր էութեամբ, ինքնութեամբ, վարքագիծով թէ ապրելակերպով, իր պայքարի ոգիով...Ստրկութեան շղթան կամովին իրենք իրենց վիզին կ'անցընեն այն մարդիկ թէ ազգեր, ովքեր պատրաստ չեն նուաճելու եւ պահելու իրենց ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ պահ առ պահ, պատրաստ չեն ՏԷՐը դառնալու իրենց ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ, պատրաստ չեն ստանձնելու անոր ամբողջական ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ...քանզի ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ Է գերազանցօրէն:
.....

Պիտի ներքուստ ԵՐՋԱՆԿԱՆԱՍ, եթէ բանիւ եւ գործով՝ ինչ-որ նշոյլ մը ճառագայթ շողարձակած ես ժողովուրդիդ ու հայրենիքիդ, կաթիլ մը նպաստ բերած ես անոր վերելքին, անոր ինքնաճանաչման, անոր ինքնագիտակցութեան, անոր հզօրացման ...Պիտի կեանքդ իմաստաւորուած զգաս, եթէ խղճի մտօք կատարեր ես պարտականութիւններդ՝ անսակարկ ու անշահախնդիր...Պիտի վարձահատոյց զգաս, եթէ բարիք ես արարեր, եթէ դրական լիցքեր տուած ես շրջապատիդ...Պիտի գնահատուած զգաս, եթէ ներքին ձայնիդ ես եղած ունկնդիր եւ չես զլացած քու թէկուզ ամէնէն համեստ ներդրումդ բերել ԲԱՐԻԻՆ, ԳԵՂԵՑԻԿԻՆ ու ՃՇՄԱՐԻՏԻՆ...Եթէ չես ծախած խիղճդ յանուն երեսուն խեղճ արծաթի, չես եղած ստրուկը «ամենազօր» մամոնային եւ կրցեր ես հաստատել ու վերահաստատել ներքին ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԴ եւ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԴ:

.....

Ընդունիլ սեփական սխալը, կարենալ անաչառ հայեացքով տեսնել զայն, խրատուիլ անկէ՝ անձի եւ հաւաքականութեան ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԵԱՆ մեծագոյն ազդակներէն մէկն է անտարակոյս....Հայ կեանքին մէջ, շատ հազուագիւտ են այն պարագաները, երբ քաղաքական գործիչ մը, ղեկավար անձ մը, կամ պատասխանատու դերակատար մը հրապարակաւ ընդունի իր սխալը եւ փորձէ դասեր քաղել անկէ....Արդեօ՞ք մենք ԱՆՍԽԱԼԱԿԱՆ ենք, թէ՞ մեր սխալները չընդունելով, կը փորձենք ԽԱԲԵԼ ՄԵՆՔ ՁՄԵԶ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՐ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

.....

ԵՍ-ի նեղ պատեանը, ԵՍ-ի ստրկացնող կիրքերը, ԵՍ-ի գոռոզամտութիւնը կամ մեծամտութիւնը, ԵՍ-ի սխալ հասկցուած արժանապատուութիւնը, ԵՍ-ի նախանձը...Ասոնք չե՞ն այն պատնէշն ու պատուարը, որոնք կ'արգիլեն որ ԵՍ-ը կարենայ ՄԵՆՔ դառնալ, որ ԵՍ-ը ձուլուի ՄԵՆՔ-ի մէջ, որ կարենանք յաղթահարել ԵՍ-ի նեղ ցանկութիւնները, նեղմտութիւնը, գաւառամտութիւնը, կարենանք համայնանալ, ընդարձակուիլ, տարածուիլ, հարստանալ...ԵՍ-ը մեր բուն ԵՍ-ին մեծագոյն թշնամին է:
.....

Կ'անցնին բոլոր աթոռներն ու աթոռակալները, առօրեայ դժուարութիւններն ու տագնապները, կ'անցնին նոյնիսկ եւ մանաւանդ անարդարութիւնները, որոնք չեն կրնար արմատ նետել հայրենի սրբազան հողին վրայ, անոր ընդերքներուն մէջ...Ի՛նչ որ կը մնայ մեր հինաւուրց հողի նշխարն է նուիրական, անոր վրայ ապրող մեր պատուական ժողովուրդը...Ի՛նչ որ կը մնայ բազմադարեան հայոց կաղնիի նոր ու թարմատի ընձիւղներն են, մեր յոյսն ու ապագան...Ի՛նչ որ կը մնայ մեր ոսկեղենիկ լեզուն է Մեծասքանչ, հայ Բառն ու Բանը, որոնք ամէն օր կը ծաղկին հայ մանուկին շրթներուն վրայ...ՀԱՅԸ ՀԱՅ ԿՐՆԱՅ ՄՆԱԼ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ...Մնացեալը պատրանք է սոսկ:

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

Օտար, ամայի ճամբէքիս վրայ,
Քեզմով ապրեցայ, մայրենի բարբառ,
Օդ ու ջուր եղար, հող հայրենական,
Մնունդ կենարար, հանապազորդ հաց:
.....

Շատեր եկան, անցան, գացին նայուածքներովն իրենց սառած,
Ուր ո՛չ կեանք կար, ո՛չ սէր-գորով արարումին ոսկեղենիկ,
Բարբառեցին հայոց լեզուէն, հայոց գիրէն բազմադարեան,
Որոնք՝ գերթ հողն արեւախանձ, սէր-ոռոգման կարիքն ունին:
.....

Մարդիկ կան որ թեւ են, թիկունք գիրիդ, տառիդ ոսկեղենիկ,

Չեն զլանար սիրտ ջերմացնել, ոգիդ, հոգիդ փառաւորել,
Կան ալ անսիրտ, ցամաք սիրտեր որ չես զգար եթէ հո՛ն են,
Կարծես երբե՛ք չեն ալ կարդար տողդ երկնած կարօտահեւ:
.....

Արժէքները, որ դարեդար հոգեսնո՛ւնդ եղեր էին,
Հիմա անդին շպրտուեր էին զերթ ի՛ր մը անպիտան,
Եւ աստուածներ սուտլիկ ու կեղծ եկեր էին հըրապարակ,
Աղմուկով գոռ ու խլացնող հոգիները բթացնէին:
.....

Մեկնելէն վերջ կը հասկնանք արժէքն իրաւ ու նուիրեալ,
Զոր շատ յաճախ անտեսեցինք, բարեւն անգամ մենք զլացանք,
Բայց ցեխին մէջ անգամ ոսկին մնաց ոսկի՛, շո՛ղ արձակեց
Ի հեճուկս չար նախանձին որ պատեր էր սիրտերը գէշ :
.....

Սիրտս միշտ ալ հանդիպեցաւ
Քար սիրտերու՝ մաղձով դեղին,
Տաք սիրտերու բոցն էր սակայն
Որ հուր տուաւ իմ ճամբէքին...
.....

Եղածներէն, չեղածներէն չկրցայ ես գլուխ հանել,
Լոզունգներէն դատարկ ու սին չկրցայ ես ճիշդը տեսնել,
Հոս կը խօսին, հոն կը ստեն, թէ որ շահը ա՛յդ պահանջէ,
Մարդն է դարձեր խամաճիկը չոր հաշիւին, շահին նսեմ:
.....

Մտքիս, հոգւոյս թռիչքներով եղայ ազա՛տ ու անկա՛խ ալ,
Ու որքան ալ դաժան մարդիկ կոտրել թեւերս փորձեցին,
Ես բարձրացայ երկինքն ի վեր ըմպելու լո՛յսն արեգական
Եւ ճախրեցի անհունին մէջ խոյանքով վե՛հ, արարչածի՛ն:
.....

Եթէ ուզեն կը մանրացնեն,
Եթէ ուզեն կը բարձրացնեն,
Եթէ ուզեն կ'աստուածացնեն,
Եթէ ուզեն կ'անհետացնեն:
.....

Գեղեցիկ խօսքի դարը անցե՞ր է,
Հիմա սոսկ նի՞ւթն է, շա՞հն ու հաշուա՞րկը,
Բայց բոլոր-բոլոր հաշուարկներէն ետք,
Հոգին կը փնտռէ իր հիացմունքը:
.....

Ա՛զգ իմ տանջակոծ, որքան ալ օգնեն,
Քեզի կարեկցին, ցաւերդ կիսեն,
Մատիդ սուր փուշը դո՛ւն պիտի հանես,
Դեղ, դարման գտնես վէրքերուդ պէ՛ս-պէ՛ս:
.....

Տերե՛ւ-տերե՛ւ իմաստութիւն ես քաղեցի,

Երբ աշնան հետ ես դալկացայ ոսկեդեղին,
Եւ խոհն էր որ արմատացաւ իմ ճիւղերուն,
Ձերթ սփոփանք այրած սրտին տխրադալուկ...

ԵՐԱՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ